

Els goigs de Ramon Llull

Nora Vela

Universitat de Barcelona

noraive@hotmail.com

doi: 10.3306/STUDIALULLIANA.113.79

Rebut el 10 de maig de 2018. Acceptat el 20 maig de 2018

The *goigs* of Ramon Llull

Abstract

The work presents and analyzes the *goigs*—rhymed poems—dedicated to Ramon Llull and printed on loose sheets between the 18th and 21st centuries. In accordance with this popular literary genre, they sing praise to the figure of Ramon Llull from different historical perspectives that vary according to the era in which they were written: the vindication of his questioned sanctity, episodes of his life, mentions of some of his writings—and always with the intention of bringing his personality closer to his devotees. Valuable illustrations, some from the eighteenth and nineteenth centuries, accompany every *goigs*. Music is present in the most modern examples.

Key words

Goigs, cult of Ramon Llull, printing, music, woodcut

Resum català

El treball presenta i estudia els goigs dedicats a Ramon Llull impresos en fulls solts des del segle XVIII fins al XXI. Les poesies rimades segons aquest gènere literari semi-popular canten aspectes de la figura de Ramon Llull des de perspectives històriques que varien segons l'època de redacció: vindicació de la santedat qüestionada, episodis de la seva vida, menció d'alguns dels seus escrits, sempre amb la voluntat d'acostar la seva personalitat als devots. Il·lustracions valuoses, algunes dels segles XVIII i XIX, acompanyen tots els goigs. La música és present en els més moderns.

Paraules clau

Goigs, culte a Ramon Llull, impremta, música, xilografia

Studia lulliana 58 (2018), 79-152

<http://www.msl.cat/revista/revista%20portada.htm>

<http://studialulliana.uib.cat>

ISSN 2340 – 4752

0. Introducció

Biblioteques i arxius, que custodien amb cura la immensa documentació manuscrita i impresa, acumulada durant segles, sobre Ramon Llull, ofereixen també goigs. Són fulls solts, nombrosos, magnífics, dedicats directament o indirecta al doctor il·luminat. En molts casos, el consideren implicat en els seus continguts com a protagonista directe, en altres apareix en el context de les devocions lul·lianes o algunes de mallorquines principalment. I també existeixen certs papers documentals curiosos, de segles passats, quan les accions per aconseguir la seva beatificació o canonització estaven en eferescència en processos i causes interminables, encara pendents!

Des del segle XVIII es conserven goigs impresos dedicats a Ramon Llull, amb la presentació tipogràfica tradicional d'aquest gènere literari: un foli gran en paper i estampat, inicialment, per una sola cara. Al llarg de més de tres centúries no han deixat de publicar-se i de difondre's al servei de motivacions i criteris que han evolucionat al llarg del temps i han variat segons els propòsits de la seva difusió.

La gran personalitat de Ramon Llull és tractada als goigs com un intent d'acostar la seva vida i la seva devoció a la cultura popular. L'interès per la seva figura arrenca a Mallorca al segle XVIII, en voler vindicar la seva santedat, qüestionada pel dominicà Nicolau Eimeric, que havia aturat la causa de la seva canonització, i que el papa Benet XIV, el 1750, estava en procés de reconsiderar. Els primers versos ja expressen el fet: «Fessem bé a la causa pia / del Sant mallorquí major, / de la Fe gran defensor, / y defensor de Maria». Són edicions de goigs diferents amb una mateixa lletra, fetes pels tipògrafs Pere Anton Capó, Josep Guasp i Esteve Tries, amb xilografies magnífiques firmades per F. Capó, la primera, i per la saga dels Guasp, les següents. Un dels títols diu *Goigs del Dr. Il·luminat y Màrtir B. Ramon Llull*. Tot el vers és un cant a la seva vida eremítica inicial, aparicions que va tenir, activitats públiques, viatges per convertir infidels, docència en aules i textos filosòfics i doctrinals. Una estrofa resumeix així la seva personalitat: «Mallorca el ser vos ha dat, / el Cel la Sabiduria, / el martyri la Bugia, / el Rei l'Universitat».

El 1869, un segle més tard, la mateixa impremta Guasp estampa uns goigs nous en castellà, amb una xilografia diferent i tan excel·lent com les anteriors. En aquest full tres dades noves apareixen sobre la seva biografia: que el rei Jaume II li havia atorgat honors quan era jove, que havia professat en l'orde de sant Francesc i que el papa i el rei l'havien nomenat patró de la Universitat.

Al segle xx, Joan Batlle escriu i edita l'any 1924, a la seva llibreria de Barcelona, uns *Goigs a l'Arcangèlich Doctor lo Beat Ramon Llull*. Entre els seus versos s'esmenta explícitament per primera vegada una obra seva: «L'Ars Magna n'és la clau d'or / que pren vostre apostolat». Així mateix surt al·ludida la *Doctrina pueril* en les diverses edicions dels goigs rimats per Hilari d'Arenys de Mar, redactats també en la dècada dels anys 1920.

Poc després, el poeta i hagiògraf mallorquí Llorenç Riber escriu uns altres *Goigs al beat Ramon Llull, Doctor Il·luminat*, que musica Antoni Pérez Moya i s'estampen a Barcelona el 1927. De notòria qualitat lírica i amb freqüents al·lusions a d'altres obres seves, com el *Llibre d'amic e amat* o *Lo desconhort*, van ser reeditats anys després a Mallorca, per la parròquia de la qual és compatró, el 1980, i dins de la col·lecció «Goigs de la Muntanya de Randa, 10». Porten una original xilografia d'Antoni Gelabert.

Finalment, un text nou de Pere Llabrés, amb música de Francesc Batle, porta el títol *Goigs al beat Ramon Llull*. Són fets a Mallorca dins de la «Col·lecció La Sibila, 64». Daten de l'any 1985 i va patrocinar-los l'Estudi General Lul·lià. La nota històrica de Josep Amengual, al revers del full, acaba reivindicant el mateix objectiu que esmentàvem en començar aquest escrit: que la devoció i la figura de Ramon Llull «torna a ser objecte d'estudi per tal que es vegi coronat un procés de canonització ja secular». El treball exhaustiu de Joan Roig i Montserrat sobre *Els goigs lul·lians* (2016) va ser el colofó cabal per documentar l'efemèride dels 700 anys de la seva mort des del punt de vista gogístic.

El present recull intenta mostrar cronològicament diversos aspectes interessants i aprofundir en les causes que motivaren les diferents edicions. En primer lloc inclou totes les imatges facsimilars dels 27 goigs editats fins ara. Cada full de goigs va acompanyat de les anotacions documentals oportunes per situar-lo en la seva època i en el lloc on va ser editat.

En un ordre cronològic s'exposa aquest riquíssim patrimoni cultural que, amb motiu dels 700 anys de la mort de Ramon Llull (1315/1316 – 2015/2016), vàrem voler comentar a fi de contribuir a la difusió de la seva gran personalitat intel·lectual i humana. El blog *Vademècum* va ser el nostre «retir de Randa» per comunicar-nos amb goig amb qui va voler acompanyar-nos l'any 2016.¹ Les 22 notícies en què s'estructura el present article contenen el text revisat dels 22 apunts que hi vam publicar durant l'Any Llull, acompanyat de facsímils dels

¹ *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/>> (10 de maig de 2018).

goigs estudiats. En nota a cada notícia remetem a l'apunt corresponent del blog, on el lector trobarà imatges dels goigs amb més resolució, a més de materials gràfics i enllaços complementaris no reproduïts en aquest treball.

A continuació oferim una relació cronològica de poetes, músics i il·lustradors implicats en l'elaboració dels goigs, amb indicació del número de la notícia de l'article on queden exposats i àmpliament comentats.

Autors del textos de les poesies amb menció explícita

Joan Batlle i Tejedor [12 i 13]

Llorenç Riber i Campins [14, 15, 18 i 20]

Hilari d'Arenys de Mar, pseudònim de Josep Puig i Bosch [16]

Bartomeu Guasp Gelabert [17]

Pere Llabrès i Martorell [19]

Joan Roig i Montserrat [21]

Llorenç Moyà i Gilabert [22]

Autors de les melodies

Miquel Suau Garcies [10]

Antoni Pérez Moya [14, 15, 18 i 20]

Alfonso Quiñones [16]

Antoni Matheu Mulet [17]

Francesc Batle i Pons [19]

Valentí Miserachs i Grau [21]

Xilògrafs i miniaturistes

Impremta Guasp [1 i 2]

Capó [3 i 11]

Melcior Guasp [4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 18 i 19]

F. Douben i Domenico Rosseti [12, 14 i 15]

Llorenç Vallespir [15 i 17]

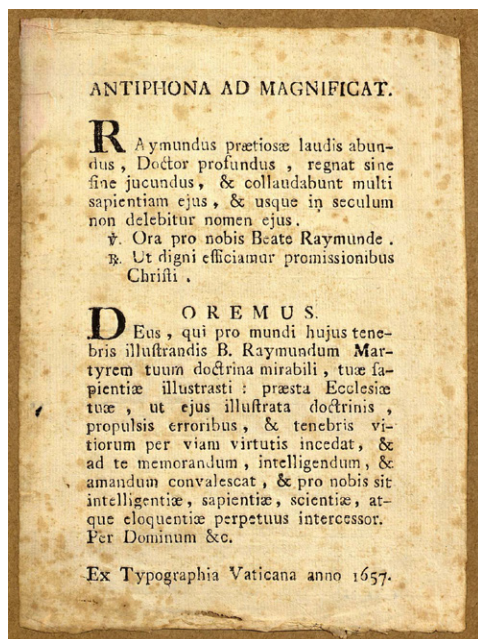
Joan Castells i Martí [16]

Antoni Gelabert [18]

Breviculum [20]

Anatoli Kalàixnikov [21]

1. La protohistòria dels goigs de Ramon Llull²

[1] *Antiphona ad Magnificat* (inc.: «Raymundus praetiosae laudis abundus [...]»), s. II.: ex Typographia Vaticana, anno 1657. ¶ [2] *Antiphona ad Magnificat officii antiqui B. Raymundi Lull*, s. p. i.

Segle XVI. Jaume Gener (Janer),³ en la seva compilació de les doctrines lul·lianes *Ars metaphysicalis naturalis ordinis cuiuslibet rei intelligibilis* (València: Lleonard Hutz, 1506), inclou un «Officium gloriosissimi et beatissimi martyris magistri Raymundi Lulli qui passus est pro Christi nomine in Tunici civitate [...]» al foli CCLXXXII.

Segle XVII. Els mateixos textos d'aquest ofici –l'*Antiphona ad Magnificat*, responso i l'*oremus*– apareixen impresos al full solt *Antiphona ad Magnificat* de la Typographia Vaticana de 1657 que veiem en primer lloc. La Biblioteca de Catalunya classifica aquest document dins de la matèria de «goigs». Efec-

² Font: *Vademecum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2015/12/08/els-goigs-de-ramon-llull-1/>>.

³ Sebastià Trias Mercant, «Jaume Gener», dins id., *Diccionari d'escriptors lul·listes* (Palma: Edicions UIB, 2008), p. 195.

tivament, comentarem més endavant que, a les primeres edicions dels goigs lul·lians, els dos textos, l'antífona i l'oració, apareixen incorporats en les seves edicions al final de les cobles. Val a dir que és bastant usual la inclusió d'aquests textos litúrgics destinats a ser cantats en els goigs antics d'altres sants, sempre que tinguin ofici propi.⁴

Segle XVIII. L'altra imatge adjunta torna a repetir els dos textos de l'antífona i l'oració en llatí de l'ofici lul·lià, però ara acompanyats d'una presentació tipogràfica típica de goigs, com és la impressió d'una estampa central amb la imatge del sant, florons i orla. Sense dades tipogràfiques, com es pot comprovar, però adjudicable al segle XVIII per la xilografia identificada per Miquela Forteza i Miquela Sacarès.⁵ La llicència de la impressió firmada per «Morellas» en la seva qualitat de «Vicarius Generalis et Officialis», segons consta al final del full, pot correspondre al canonge Onofre Morelles, en el càrrec entre 1698-1706.⁶

Aquests tres documents marquen el preàmbul dels goigs de Ramon Llull.

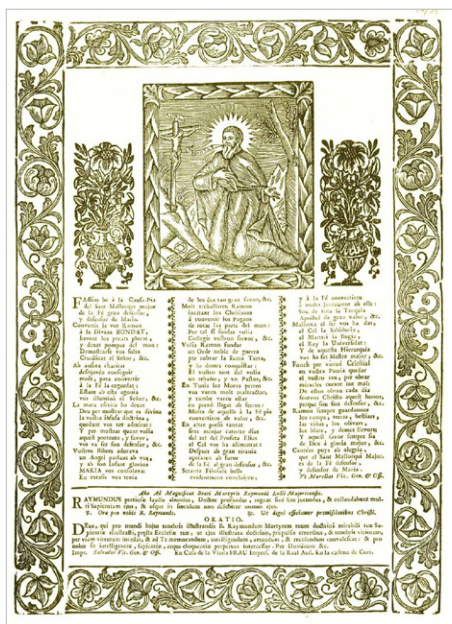
Fulls documentats a la Biblioteca de Catalunya i a la Biblioteca Lluís Alemany del Centre Cultural «La Misericòrdia» de Palma de Mallorca.

⁴ Un altre exemplar esmentat a RD 238.

⁵ Miquela Forteza i Miquela Sacarès, «Las Xilografías antiguas del Bto. Ramon Lull: repertorio lulliano de la Imprenta Guasp», *Gutenberg Jahrbuch* 90 (2015), p. 142-161 (151), imatge 7.

⁶ Esmentat per Francisco J. García Pérez, «El cabildo catedralicio de Mallorca (1700-1750). Estudio de una élite de poder durante el siglo XVIII», *Tiempos modernos: Revista electrónica de Historia moderna* 8/29 (2014), 27 pp.

2. Primers fulls de goigs (segle XVIII), 1⁷

[1] «Fassém be á la Causa-Pia / del Sant Mallorqui major / de la Fè gran defensor, / y defensor de Maria», [Mallorca]: En Casa de la Viuda FRAU Impres. de la Real Aud. En la cadena de Cort, s. a. [ca. 1733]. ¶ [2] «Fassém be á la Causa-Pia / del Sant Mallorqui major / de la Fè gran defensor, / y defensor de Maria», [Mallorca]: En Casa de la Viuda FRAU Impres. de la Rl. Aud. En la cadena de Cort, 1752.

Els fulls més antics on es troba escrit un «càntic» al «Sant Mallorqui major» són aquests dos folis, paral·lels, l'un imprès vers l'any 1733 i l'altre datat el 1752.

No porten títol explícit ni destacat, però sí una xilografia magnífica que representa Ramon Llull resant agenollat davant d'un crucifix, a qui s'adreça una filactèria que diu «O BONITAS»⁸ i, a terra, un llibre obert que mostra una de les figures geomètriques que caracteritzen i interpreten la seva *Ars*. La

⁷ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/01/17/els-goigs-de-ramon-llull-2/>>.

⁸ La interpretació lul·liana d'aquesta exclamació pot llegir-se al capítol «Introducció a Ramon Llull», dins *Qui és Ramon Llull?* (Barcelona: Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona). <http://quiestlullus.narpan.net/1_intro.html> (15 de gener de 2016).

diferència entre els dos impresos rau en els florons que emmarquen la imatge, els dos corondells que separen les cobles i l'any d'impressió 1752 que consta a l'última ratlla d'un d'ells.

El nom explícit de Ramon Llull apareix solament al final dels fulls, en quedar incorporades a la composició una *Antífona* i l'oració «Ad Magnificat Beati Martyris Raymundi Lulli Majoricensis»; es tracta d'aquells dos textos litúrgics comentats justament a la primera notícia, dedicada a la protohistòria dels seus goigs, i que tornarem a trobar perquè era usual afegir-los als textos laudatoris amb finalitat coral.

Pel que fa a les dades tipogràfiques, cal destacar que consta la mateixa autorització del canonge Morelles, en la seva qualitat de «Vicarius Generalis et Officialis», escrita al final de les cobles i que també apareixia al full de l'*Antífona* de la notícia precedent. Les indicacions referides a l'obrador tipogràfic de la viuda Frau com a impressor titular de la Reial Audiència són també les mateixes en aquests dos exemplars de goigs.⁹

Des de bon començament, el text de les cobles d'aquests goigs està condicionat per donar suport a una «Causa-Pia» esmentada ja al primer vers, expressió jurídica clàssica per designar institucions eclesiàstiques subjectes a una regulació determinada. La present Causa Pia Lul·liana s'institucionalitza el 1610, impulsada pel Gran i General Consell de Mallorca, amb la finalitat de cercar i conservar la documentació relativa al culte i a la causa de beatificació de Ramon Llull des de Mallorca. Al seu moment s'enviaria a Roma per gestionar la canonització. A finals del segle XIX, la documentació acumulada al llarg de tants anys va quedar dipositada a l'arxiu del bisbat de Mallorca; recentment ha vivificat perquè es torna a cercar el reconeixement de Ramon Llull com a «Sanctus Martyr» per poder inscriure'l amb aquests qualificatius en el «Llibre dels Sants».¹⁰

Del segle XVIII ens han arribat aquests dos goigs, dels quals van publicar-se posteriorment diverses edicions diferents amb la mateixa lletra, acompanyades de xilografies alternatives. A les notícies següents anirem comentant el

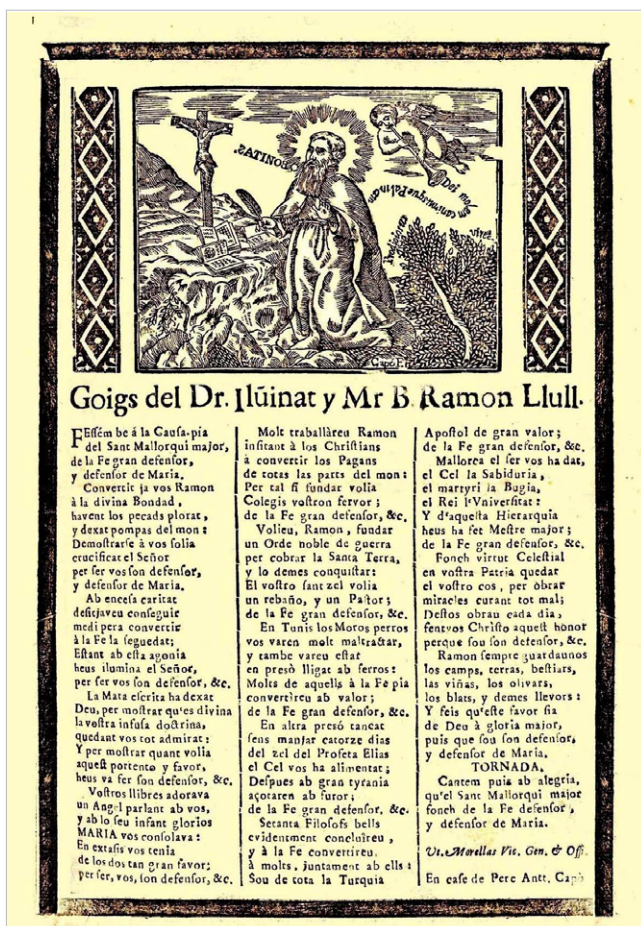
⁹ La viuda Frau queda documentada entre els anys 1729 i 1752 en succeir Jeroni Frau, segons Joaquim M. Bover, *Imprentas de las Islas Baleares* (Palma: Pedro José Gelabert, 1862), p. 14.

¹⁰ Aquests dos articles informen amb claredat sobre la problemàtica de les anomenades «causes lul·lianes»: Sebastià Trias Mercant, «Els escrits de Llorenç Pérez: la Causa lul·liana i la Causa pia lul·liana», *SL* 45-46 (2005-2006), pp. 71-74; i Rafael Ramis Barceló, ressenya del llibre de Josep Amengual Batlle, *Ramon Llull, Sanctus Martyr mallorquí. La reivindicació de Benet XIV* (Palma: Llibres Ramon Llull – El quadern gris, 2014), publicada a l'*Anuario de Historia de la Iglesia* 24 (2015), pp. 530-532.

text dels versos que, contínuament, ofereixen argumentacions enginyoses i suposadament vàlides per obtenir la desitjada santificació de Ramon Llull, tan cara d'aconseguir.

Fulls documentats l'un, el datat, a la Biblioteca de Catalunya, i l'altre a la Biblioteca Lluís Alemany del Centre Cultural La Misericòrdia de Palma de Mallorca. Modernament, aquest va ser repartit de forma facsimilar, com a obsequi, dins de la publicació de Joan Roig i Montserrat, *Els goigs dels poetes insulars de la Renaixença ençà* (Tarragona: Gogistes Tarragonins, 1994). Full solt identificat com a «Làmina IV». A la part inferior pot llegir-se la nota «Gogistes Tarragonins».

3. Primers fulls de goigs (segle XVIII), 2¹¹

[1] *Goigs del Dr. Iluminat y Mr. B. Ramon Llull*, Xilografia de Capó, [Palma]: En case de Pere Antt. Capó, s. a. [ca. 1720-1760].

Aquests són els primers goigs de Ramon Llull amb el títol explícit, i potser siguin els més antics coneguts fins ara amb títol. Presenten, després d'aquest, el mateix text poètic que els de la notícia precedent.

¹¹ Font: *Vademecum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/01/31/els-goigs-de-ramon-llull-3/>>.

Segons el peu d'impremta, que remet a Pere Antoni Capó, el full es pot situar estampat entre els anys 1720 i 1760. Cal destacar que el canonge Morrelles, en la seva qualitat de «Vicarius Generalis et Officialis», torna a ser qui autoritza el text, com en tots els casos precedents vists fins ara. L'impressor, Pere Antoni Capó, queda perfectament identificat i referenciat en nota.¹²

Entre les il·lustracions destaca la bonica xilografia que presideix el full i que porta la signatura «Capó F[ecit]». Representa Ramon Llull com a ermità a Randa, de genolls davant el crucifix, enmig de la naturalesa i amb una ploma a la mà, en actitud de voler escriure les inspiracions que li transmet Crist. A terra, tres llibres oberts deixen veure les figures geomètriques que interpreten la seva *Ars*. «O BONITAS», expressió ja comentada a la notícia anterior, torna a figurar en boca de l'ermità. Del cel, un àngel descendeix fent sonar una trompeta de la qual surten, com si fos un so figurat, els mots «Dei molem canimusque Palmam», que podrien interpretar-se com “cantem l'obra de Déu i el seu triomf”.

A la dreta del gravat, una planta plena de fulles és etiquetada amb les paraules llatines «[Dumus scriptus] Prodigiosus viret», és a dir, “[la vegetació escrita] verdeja de forma prodigiosa”, tot fent referència a l'anomenada «mata escrita». El *Diccionari català, valencià, balear* reconeix i defineix l'expressió en aquest sentit:

Mata escrita: varietat de mata del gènere *Pistacia*, típica de la regió de Randa (muntanya de Mallorca) i caracteritzada per les seves fulles que porten gravades una multitud de ratlles que semblen lletres orientals, a les quals vulgarment s'atribueix un origen miraculós relacionat amb els treballs científics i apostòlics del Beat Ramon Llull durant la seva estada a la muntanya de Randa.¹³

La primera vegada que es té notícia d'aquest extraordinari gravat de Capó és en trobar-lo com a portadella de l'obra de Jaume Costurer *Disertaciones historicas del beato Raymundo Lullio doctor iluminado y martir. Con un apendiz de sv vida [...] sacalas a luz la Vniversidad Lulliana del Reyno de Mallorca* (En Mallorca: empremta de Miquel Capó, año 1700). L'expressió «mata escrita» apareix glossada a les pp. 86-87, i «lentisco escrito», a les pp.

¹² Bover, «1721-1760 Pedro Antonio Capó», dins id., *Imprentas*, p. 14; Jaume Bover, «Pere Antoni Capó i Santandreu 1720-1760», dins *Els Capó, impressors de Mallorca, segles XVII-XVIII: història i catàleg* (Palma: Institut d'Estudis Balearics, 2001), pp. 143-212. Aquest full de goigs concret no surt esmentat en aquest estudi. Sí que hi surt la xilografia, que va il·lustrar també la portada de l'obra *Los protectores de la Causa Pia Lvliana de Mallorca [...] (Mallorca: Pedro Antonio Capó?, 1745)*, p. 185.

¹³ Vegeu DCVB 7, s. v. «mata», p. 292.

173-174 i 191.

Cal advertir que la xilografia d'aquesta edició porta la frase «Dumus scriptus» copiada entre les fulles de la mata escrita i no apareix, en canvi, en el full dels nostres goigs ni en d'altres edicions posteriors del mateix Capó.

Modernament, el poeta Miquel Costa i Llobera també ha volgut glossar el mite de la mata escrita en el seu poema «La mata escrita del Puig de Randa», de 1903.¹⁴ Aquí un fragment:

Arbust estrany! En cada nova fulla,
com en les que li cauen per despulla,
té marcats uns caràcters desiguals;
lletres pareixen d'escriptura ignota,
i es diu que un savi clarament hi nota
lo nom de Déu en mots orientals.

I la llegenda de la mata escrita queda també ben recollida i documentada per Anthony Bonner i Lola Badia a l'article de Gaspar Valero i Martí «Els paisatges de Ramon Llull: Ramon Llull i la natura».¹⁵

Finalment, les il·lustracions dels florons i l'orla són fetes amb matrius tipogràfiques.

Pel que fa a les cobles dels goigs presents –que són les mateixes que les de la notícia 2–, les tres primeres estrofes estan íntegrament dedicades al tema del gravat: la presència de Crist al puig de Randa davant de l'ermità Ramon, que té, a la seva dreta, una frondosa mata de llentiscle amb el lema «prodigiosus viret».

La història que expliquen els versos, tot fent costat i recolzant la causa pia, o propòsit principalíssim dels goigs, és la forma com l'aparició celestial demana a Ramon que sigui el seu defensor. Per tal d'aconsellar-lo, li deixa escrit a la «mata de llentiscle» i de forma «prodigiosa», en signes orientals, la seva voluntat divina i la forma com l'haurà d'expressar quan redactarà la seva doctrina. «Estant ab esta agonía / heus ilumina el Señor, / per ser vos son defensor [...] / La Mata escrita ha dexat / Deu, per mostrar qu'es divina / la vostra infusa doctrina [...]».

¹⁴ Text complet dins Bartomeu Torres, «Costa i Llobera i Ramon Llull», *BSAL* 35 (1977), pp. 287-289.

¹⁵ Gaspar Valero i Martí, «Els paisatges de Ramon Llull», *El Mirall* 162 (2005), pp. 32-38.

Tot quant escriurà Llull serà el que haurà *interpretat* extraient-ho de la «mata escrita», per tant no podrà ser titllat d'argument herètic allò que Déu mateix havia deixat consignat. Atac frontal esgrimit pels jurats del Gran i General Consell de Mallorca contra el *Directorium inquisitorum* de Nicolau Eimeric, la base principal dels antilul·listes, que s'havien oposat a la canonització de Ramon Llull, per considerar-lo heretge en algun dels seus arguments filosòfics, al llarg de la història. Apassionada defensa a favor del doctor Il·luminat!

Full documentat a les Médiathèques de Montpellier.

4. Primers fulls de goigs (segle XVIII), 3¹⁶

[1] «Fasèm be á la Causa Pia / del Sant Mallorquí major, / de la Fé gran defensor, / y defensor de Maria», [Mallorca]: En la Oficina de Ignaci Sarrà, y Frau Impresor del Rey nostro Señor, s. a. [1775-1786]. ¶ [2] «Fassèm be á la Causa-Pia / del Sant Mallorquí ma[jor] / de la Fe gran defensor / y defensor de Maria», [Mallorca]: En Casa de Ignaci Sarrà, y Frau Impresor del Rey Nostro Señor, s. a. [1775-1786].

Dos goigs més del segle XVIII, similars també, on les diferències més notòries són la xilografia i l'orla. Comparteixen el mateix text dels goigs corresponents a les notícies 2 i 3, encara que són d'un obrador tipogràfic diferent, en aquest cas és el de l'hereu dels Frau de la notícia 2.¹⁷ Com passava també en aquesta, ofereixen al peu del full l'antífona i l'oració finals comentades inicialment a la notícia 1, i no porten títol explícit.

El gravat representa el martiri de Ramon Llull. Francesca Ambrós, a *La*

¹⁶ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/02/13/els-goigs-de-ramon-llull-4-2/>>.

¹⁷ Ignasi Sarrà i Frau va ser un dels hereus d'Ignasi Frau; era nebot seu. Va estar actiu entre 1775 i 1786. Vegeu Bover, «D. Ignacio Sarrà y Frau», dins id., *Imprentas*, pp. 16-17.

col·lecció de gravats mallorquins de la Societat Arqueològica Lul·liana,¹⁸ l'identifica com fet per Melcior Guasp el 1753, segons l'obra de Miquela Forteza Oliver, *La xilografia en Mallorca a través de sus colecciones: la imprenta Guasp (1576-1958)*.¹⁹

Tot seguint amb la història que expliquen els versos dels goigs, podem veure que esmenten alguns topònims. A través d'ells, els viatges de Ramon Llull queden insinuats veladament, atès que el seu propòsit no era explicar els seus increïbles periples, sinó demostrar els mèrits que tenia per accedir a la santedat, fes el que fes. Les estrofes hi són per exaltar el seu anhel de difondre arreu la creença cristiana. En aquest sentit, els versos parlen dels seus desplaçaments amb la finalitat de «convertir los pagans / de todas las parts del mon»; diuen que «Volia Ramon fundar / una Orde noble de Guerra / per cobrar la Santa Terra»; constaten que per dos cops patí martiri lluny de Mallorca: «En Tunis los Moros perros / vos varen molt maltrechar» i, més endavant, relaten com estigué «En altra presó tancat / sens menjar catorse dies». Una estrofa a mode de resum farà constar el nom de «Bugia» com a lloc del martiri, per acabar dient, finalment, per destacar els seus mèrits, que «Sou de tota la Turquia / Apostol de gran valor».

Carros, naus, periples, successos, tot el moviment viatger lul·lià queda pintat per primera vegada al segle XIV. És la representació més antiga feta en imatges del martiri de Ramon Llull, el tema del nostre gravat, que finalitza amb el mot «incarceretur» pronunciat pel cadí. Correspon al magnífic manuscrit conegut com *Breviculum*, dipositat a la biblioteca de Karlsruhe.²⁰ Aquesta miniatura representa tres escenes: la lapidació, el diàleg amb el cadí i l'ordre i execució que porta a l'empresonament. Al capdamunt del minaret apareix la mitja lluna, que també queda incorporada al minaret visible en la xilografia d'aquests goigs.

Tunis, Terra Santa, Turquia i Bugia són els llocs concrets esmentats als versos, i el nostre gravat representa una escena de la lapidació patida a ultra-

¹⁸ Francesca Ambrós, *La col·lecció de gravats mallorquins de la Societat Arqueològica Lul·liana*, treball de fi de màster en Patrimoni cultural: investigació i gestió (Universitat de les Illes Balears, curs 2009-2010), pp. 47-48. <http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/memoriesUIB/archives/Ambros_P.dir/Ambros_Pol_Maria_Francisca.pdf> (16 de juliol de 2017).

¹⁹ Miquela Forteza Oliver, *La xilografia en Mallorca a través de sus colecciones: la imprenta Guasp (1576-1958)* (Palma: Olañeta, 2007), pp. 117, 251.

²⁰ Thomas Le Myésier, *Electorium parvum seu breviculum*, manuscrit St. Peter perg. 92 de la Badischen Landesbibliothek Karlsruhe. <<https://digital.blb-karlsruhe.de/blbhs/content/titleinfo/98159>> (16 de juliol de 2017).

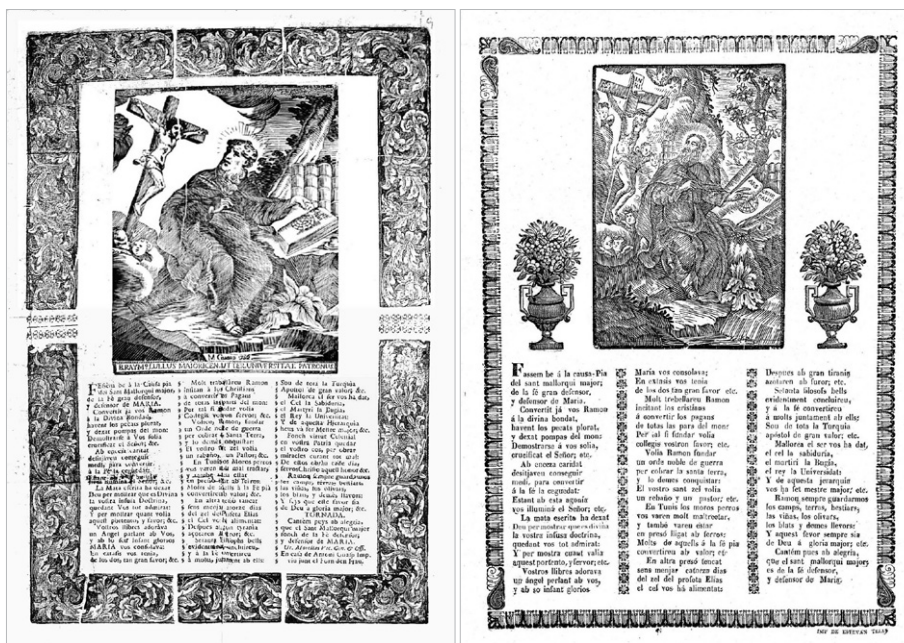
mar on, al fons, un minaret i una cúpula coronats amb la mitja lluna situen el paisatge en terres musulmanes.

Molt se n'ha parlat, dels viatges de Ramon Llull, però el seu interès, recolzat per les darreres consideracions, queda palès en l'últim article publicat sobre el tema. Es tracta de la contribució de Francesc Tous i Albert Soler al catàleg de l'exposició internacional, itinerant, que es va poder veure d'octubre de 2015 a febrer de 2016 al Museu Episcopal de Vic, sobre *Viatjar a l'Edat Mitjana*.²¹ Bàsic per entendre els periples de Ramon Llull i les seves circumstàncies.

Fulls documentats a la Biblioteca de Catalunya.

²¹ Albert Soler i Francesc Tous, «Ramon Llull: viatge, missió i escriptura», dins *Viatjar a l'Edat Mitjana* (Barcelona: Institut Europeu de la Mediterrània – Vic: Museu Episcopal de Vic), 2015, pp. 83-93.

5. Primers fulls de goigs (segles XVIII-XIX), 4²²

[1] «Fessèm be à la Causa pia / del Sant Mallorqui major, / de la Fè gran defensor, / y defensor de MARIA», [Mallorca]: En Casa de Antoni Guasp Imp. viu junt al Forn den Frau, [1753-1774]. ¶ [2] «Fassem be á la causa-Pia / del sant mallorqui major; / de la fè gran defensor, / y defensor de Maria», [Mallorca]: Imp. de Estevan Trias, [1838-1853].

Dos goigs més de Ramon Llull, un del segle XVIII i l'altre del XIX. Mateix text dels cinc anteriors comentats a les notícies 2, 3 i 4, i sense títol explícit. L'orla diferent evidencia l'estil diferent que va des d'una època barroca a un nou concepte estètic més evolucionat. El fet de reproduir els mateixos versos amb un segle de diferència pot indicar que es mantienien els mateixos propòsits reivindicatius de la santedat de Ramon anteriorment comentats. Tot i la manca de datació impresa als fulls, la indicació dels obradors d'Antoni Guasp i d'Esteve Tries permet documentar les obres en el repertori de Joaquim M. Bover sobre les *Imprentas de las Islas Baleares*.²³

²² Font: *Vademecum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/02/28/els-goigs-de-ramon-llull-5/>>.

²³ Vegeu Bover, «Antoni Guasp» i «Estevan Trias», dins id., *Imprentas*, pp. 16 i 23, respectivament.

Interès especial presenten aquests dos fulls pel que fa a la iconografia lul·liana reflectida a les planxes xilogràfiques. Corresponen a un mateix model, però de diferent realització i petites modificacions. Ramon Llull es gira davant l'aparició del crucificat amb un llibre gran en una mà i la ploma en l'altra. El volum indica *Ars generalis*, escrit sobre una imatge geomètrica gravada a la pàgina que es veu. L'escena té lloc al retir de Randa, en plena naturalesa i envoltat de «mates» de diverses mides. Al peu del goig de l'impressor Guasp pot llegir-se la firma de l'artista xilògraf: M. Guasp i l'any 1736. I, a sota, la llegenda «B. RAYMUNDUS LULLUS MAIORICEN. LITTER. UNIVERSITAT. PATRONUS».

Una primera estampació d'aquesta xilografia, la vàrem veure incorporada als textos de l'antifona i l'oració de la notícia 1.

Una impressió també més antiga d'aquesta imatge, la trobem al frontispici de l'obra *Libro muy devoto compuesto en lengua lemosina por el iluminado doctor y martir invictissimo el B. Raymundo Lulio, intitulado Benedicta tu in mulieribus [...]* (Palma: Pedro Antonio Capó, 1734), on tampoc no apareix la llegenda al·lusiva al patronat sobre la Universitat.

Justament l'any 1772 es va eliminar el títol d'Estudi General Lul·lià o Universitat Lul·liana, que ostentaven els estudis superiors a Mallorca, per passar a anomenar-se Universitat Literària de Mallorca. Si l'activitat de l'impressor Antoni Guasp es desenvolupa entre 1753 i 1774, l'epígraf gravat inclòs al dibuix pot indicar un interès evident a fer constar explícitament el patronatge de Ramon Llull sobre la institució universitària.²⁴

I una altra imatge, aquesta gravada més recentment, però seguint la mateixa composició, la veiem en el nostre segon goig, que és del segle XIX, sense la inscripció ni la firma de cap xilògraf.

Miquela Forteza i Miquela Sacarès, en el seu estudi sobre *Las xilografías antiguas del Bto. Ramon Lull*, creuen veure en la fesomia lul·liana d'aquest gravat la iconografia que perdurarà per representar el beat com a sant escriptor: paisatge rural, actitud d'escriure, corprès per la visió sobrenatural de Jesús

²⁴ Sobre l'evolució del nom de la institució universitària a Mallorca, vegeu l'ampli tractament que en fa l'article de Rafael Ramis, «Sobre la denominación histórica de la Universidad de Mallorca: problemas institucionales e ideológicos en torno al lulismo», *Cuadernos del Instituto Antonio de Nebrija. Revista de Historia de las Universidades* 13/2 (2010), pp. 237-263.

crucificat envoltat de querubins.²⁵ Noten la diferència amb les miniatures del XIV del *Breviculum* de Le Myésier, on Ramon dialogava continuadament i aquí, en canvi, s'ha convertit en un místic solitari i visionari.

Si bé la lletra dels dos fulls segueix sent la mateixa que tant es va difondre al segle XVIII, cal advertir que al text del XIX aquí present hi falta una estrofa:

Fonch virtut Celestial
 en vostra Patria quedar
 el vostro cos, per obrar
 miracles curant tot mal:
 De estos obràu cade dia,
 fentvos Christo aquell honor [...]

És un cas únic en aquesta composició, ja que la seva supressió no es repetirà. Qui sap si va ser per raons d'espai en la maquetació tipogràfica; no sembla obeir a cap altre motiu: el sepulcre de Ramon Llull es troba a l'església de Sant Francesc des de 1448 i la seva devoció sempre ha estat popular i mai suspesa.

Cap al final del goig, una cobla repassa i sintetitza els mèrits *terrenals* de Ramon Llull, els assolits en funció de la seva vida *civil*. Destaca que «Mallorca el ser vos ha dat», és a dir, que era mallorquí de naixement; que, a Bugia, hi va patir martiri, àmpliament comentat en la notícia anterior; i que el rei el va fer «mestre major» de la Universitat, en referència al fet que Ramon Llull va dirigir personalment l'establiment d'un col·legi a Miramar per formar frares, finançat pel rei Jaume II amb una renda de 599 florins d'or, projecte que el papa va aprovar l'any 1276.²⁶

Les súpliques pietoses dels seus devots, que acostumen a cloure els goigs als sants, també en aquest cas queden escrites.

Fulls documentats a la biblioteca Lluís Alemany i a l'associació «Amics dels Goigs».

²⁵ Forteza i Sacarès, «Las Xilografías antiguas del Bto. Ramon Lull», pp. 149-151, imatges 5 i 7.

²⁶ M. Cruz Hernández, «La fundación de Miramar y el sentido de la sabiduría "cristiana" de Ramon Llull», *SL* 22 (1978), pp. 1-7.

6. Primers fulls de goigs (segles XVIII-XIX), 5²⁷

[1] «Fassem be à la Causa-Pia / del Sant Mallorqui major; / de la Fe gran defensor, / y defensor de Maria», [Mallorca]: En case de Pera Antoni Guasp,²⁸ Impressor de la Real Marina, [1784-1819]. Xilografia firmada per «Guasp Prevere, fecit 1769». [Al final] «Lo imatge del illuminat doctor, y martyr de Christo el beato Ramon Llull, per tots los seus devots».

Dos temes nous i importants apareixen en aquests goigs, a pesar que la lletra continua sent la mateixa dels casos anteriors, tots del segle XVIII. La presència de la Puríssima com a inspiradora dels escrits de Ramon Llull i la nova tipologia xilogràfica, més abarrocada en la seva composició, com es veu en el marc del gravat i els detalls innovadors que s'hi ofereixen, són aspectes no vists fins ara.

²⁷ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/03/13/els-goigs-de-ramon-llull-6/>>.

²⁸ Documentat a Bover, «Pedro Antonio Guasp», dins id., *Imprentas*, p. 17.

La devoció que Ramon Llull sentia per Maria, a qui havia dedicat dues importants obres monogràfiques, entre d'altres, el *Libre de sancta Maria* (ca. 1290-1292) i el *Libre d'Ave Maria* inclòs al *Blaquerna* (ca. 1276-1283), on glossava el text de l'«Ave Maria», és prou coneguda i estudiada.²⁹

En l'època moderna, la seva imatge, tot representant-la com a Immaculada Concepció o Puríssima, és un tema molt recurrent en gravats vinculats a Ramon Llull. I de la mateixa manera que Crist li inspirava el que havia d'escriure en els que havíem vist, ara és Maria, nimbada sovint de querubins, qui se li apareix per inspirar-li la doctrina. Dins de l'article de Miquela Sacarès sobre les aparicions que suggerien escrits a Ramon Llull a Randa, es dedica tot un apartat al tema marià amb el títol de «Les variants de l'episodi de la il·luminació de Randa: La revelació inspirada per la Immaculada».³⁰ Cal considerar que, al segle anterior, la Puríssima havia estat declarada patrona de Mallorca el 1643, i els magnífics gravadors baleàrics havien estampat excel·lents xilografies incorporant-la als seus temes: Capó i Guasp entre d'altres.

La Causa Pia, l'entitat gestora de tots aquests goigs del XVIII, ja adverteix en la lletra de la seva entrada que «Fassem be à la Causa-Pia / del Sant Mallorquí major; / de la Fe gran defensor, / y defensor de Maria», i més endavant diu en la tornada que «MARIA vos consolava: / En extasis vos tenia». El cert és que Crist és substituït ara per la seva Mare sota l'aspecte iconogràfic de la Immaculada, qui, des del cel, inspira Ramon assegut i amb un llibre obert per escriure. Llull porta l'hàbit de franciscà i està levitant sobre un paisatge rural.

Un marc barroc volta l'escena, que es completa, al peu, amb tres escuts magnífics: el pontifici de Climent X, el del regne de Mallorca i el d'Espanya. La data gravada és del 1769.

A finals del segle anterior, concretament el 1698, s'havien publicat unes *Constituciones, estatutos, y privilegios de la Universidad Luliana del Reyno de Mallorca* (En La Empreenta de Melchior Guasp, Impresor de la Universidad y Reyno de Mallorca, año 1698).³¹ Estatuts elaborats el 1693 i aprovats

²⁹ El *Libre de Sancta Maria* (ed. Salvador Galmés, ORL X, pp. 1-228) i el *Libre d'Ave Maria* (*Romanç d'Evast e Blaquerna*, ed. Albert Soler i Joan Santanach, NEORL VIII, pp. 279-304).

³⁰ Miquela Sacarès, «“En un instant li venc certa il·lustració divinal”. L'episodi de la il·luminació a la iconografia de Ramon Llull», *Locus Amoenus* 9 (2007-2008), pp. 101-125 (119-122). Molt interessant tot el que diu sobre el tema, ben anotat i ben il·lustrat.

³¹ Recentment, un altre article publicat per les autores Miquela Forteza Oliver i Miquela Sacarès Taberner amplia i actualitza el tema en tractar «Las Xilografías antiguas del Bto. Ramon Lull», pp. 143 i 151, imatges 3 i 8, i els textos que les acompanyen.

per Carles II el 1697.³² Al gravat de la portada ja s'havia anticipat tota la simbologia d'aquests goigs amb una altra xilografia: la Immaculada inspirant Ramon, assegut i en actitud d'escriure, els tres escuts abans esmentats, i tots els elements encerclats per la inscripció: «VNIVERSITAS MAIORICENSIS LVLLIANA». Llull donava títol a la seva Universitat, que la Immaculada presidia.

L'últim llibre publicat l'Any Lul·lià de 2016, que justament tracta sobre *Els goigs lul·lians*, de Joan Roig i Montserrat, porta a la coberta posterior aquesta xilografia, atesa la importància que representava la nova filiació en el seu moment.³³

Full documentat en un arxiu particular.

³² Ibid., p. 151.

³³ Joan Roig i Montserrat, *Els goigs lul·lians. Recull i comentaris*, Quaderns de Fraguerau 1 (Mallorca: Ganzell, 2016).

7. Primers fulls de goigs (segle XVIII), 6³⁴

[1] «Fassem be á la causa pia / del Sant Mallorquí major / de la Fe gran defensor, / y defensor de Maria», [Mallorca]: En casa de Joseph Guasp, s. a. [Al final] «Lo Imatge del Il·luminat Doctor, Inclyto, y Martyr de Christo, el Beato Ramon Llull».

Un altre full de la nissaga d'impressors Guasp de Mallorca. Josep Guasp, que apareix com a tipògraf, va ser un dels fills de Melcior Guasp i va treballar entre 1740-1792.³⁵ El catàleg de la Biblioteca de Catalunya situa aquests goigs com a fets cap al 1750.

La xilografia és especialment bonica i va sense firma. Representa Ramon Llull a Randa, en hàbit de franciscà, agenollat al peu de Crist crucificat, en actitud de rebre la seva inspiració per escriure: ploma a la mà i tres llibres

³⁴ Font: *Vademecum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/04/03/els-goigs-de-ramon-llull-7/>>.

³⁵ Bover, «José Guasp», dins id., *Imprentas*, p. 15.

oberts per terra, dos amb les figures geomètriques de la seva *Ars*. Dalt del cel, la Puríssima el contempla entre núvols. Branques de mata «escrita» es deixen veure pel gravat. El dibuix apareix flanquejat per motius ornamentals xilogràfics en lloc dels clàssics florons.

El text a tres columnes, sota l'escena anterior, acaba amb l'explicació de la imatge a mode de títol: «Lo Imatge del Illuminat Doctor, Inclyto, y Martyr de Christo, el Beato Ramon Llull». Tot el full està envoltat d'una orla amb motius florals.

Miquela Sacarès Taberner i Miquela Forteza Oliver, especialistes en temes lul·lians iconogràfics de l'època, no esmenten aquesta xilografia en els seus articles publicats a *Locus Amoenus* (2007-2008)³⁶ i al *Gutenberg Jahrbuch* de 2015.³⁷ Tampoc no recull aquests goigs la publicació recent sobre *Els goigs lul·lians* de Joan Roig, de 2016, que fa una interessant indicació en dir que, amb el text que venim comentant des de les primeres notícies i que comença «Fassem bé a la causa pia», ell n'ha pogut consultar «més de vint-i-cinc, d'una bella factura, a doble foli i d'una gran qualitat artística».³⁸ Paradoxalment, la xilografia que representa Ramon Llull en aquests goigs ha estat reproduïda posteriorment més que d'altres ja comentades i, en el seu moment, tornarem a trobar-la.

A la Biblioteca de Catalunya es van exposar el 2016 diversos documents manuscrits i impresos sota l'epígraf *Ramon Llull: «ha mester paraules e llibres»*, amb motiu d'una magna exposició en el marc de l'Any Llull. El ms. 1566, de ca. 1762, miscel·lani, oferia al visitant les pàgines on es poden llegir les primeres estrofes dels nostres goigs tan comentats fins ara, escrites rere el títol de «Coblas del Bto. Ramon Llull Confessor».

I tornant al text, tan glossat en notícies anteriors i sempre empès per una clara intencionalitat de destacar l'ortodòxia i la santedat de Ramon Llull, trobem ara, per primera vegada en les dues darreres estrofes, la fórmula dels goigs tradicionals dedicats als sants en al·ludir als miracles que fan, en aquest cas des del seu sepulcre, des d'on dispensa remeis «curant tot mal» gràcies a Crist «per esser son defensor».

Una altra invocació popular envers el sant s'entona i s'eleva també, per

³⁶ Sacarès, «“En un instant li venc certa il·lustració divina!”».

³⁷ Forteza i Sacarès, «Las Xilografías antiguas del Bto. Ramon Llull».

³⁸ Roig, «Text A», dins id., *Els goigs lul·lians*, p. 9.

acabar, en forma de rogativa, com sempre ho han fet els goigs tradicionals, tot pensant no solament en la salut corporal esmentada abans, sinó també invocant el do de la generositat i abundor de fruits de la terra, vida i manteniment dels fidels que l'habiten:

Ramon sempre guardaunos
los Camps, Terras, Bestiars,
las Viñas, y Olivars,
los Blats, y demás llavors.

Des de sempre, els accidents climàtics que originen sequeres o inundacions, tempestes o desertificacions ocasionals són al·ludits àmpliament als goigs, ja que, juntament amb la salut, són els problemes principals i immediats del món rural, per als quals se supliquen favors als sants, molt especialment en segles passats.

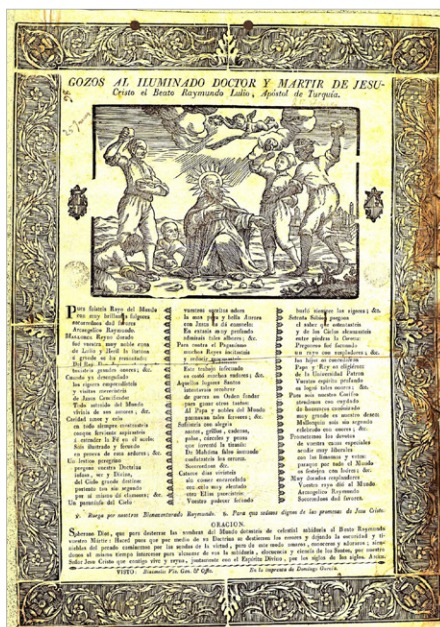
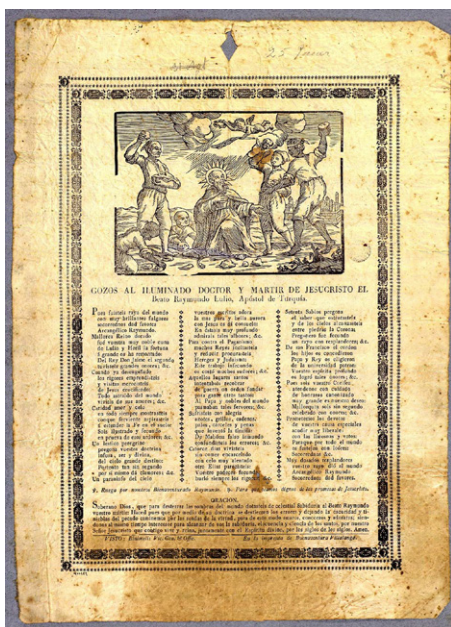
Un estudi publicat recentment recolzaria un cop més aquesta realitat. Una ponència presentada en una conferència internacional sobre història rural, a Lisboa el 2106, s'ha defensat amb aquest títol: «¿Una crisis agroclimática a finales del siglo xvii? El olivar durante el Mínimo de Meunder en la isla de Mallorca, 1645-1715».³⁹ Si «el olivar» surt esmentat a la darrera estrofa no és casual, i cal recordar que el text present és del segle xviii. Un dels autors de la ponència, Mariano Barriendos, és especialista en climatologia antiga basada en testimonis de rogatives religioses «pro-pluviam» o «pro serenitate» convocades en ocasions de desastres temporals; els arxius parroquials registren actes, com processons, que informen sobre l'existència d'alteracions climàtiques en èpoques en què no es recollien les dades meteorològiques, i els goigs antics són documents que s'usen per constatar aquests fenòmens ocasionals.

D'alguna manera, els goigs del segle xviii, de lletra unificada i que fins ara hem estat comentant, seran els únics que invocaran Ramon Llull com a protector de la pagesia.

Full documentat a la Biblioteca de Catalunya.

³⁹ G. Jover Avellà, J. L. Martínez González i M. Barriendos, «¿Una crisis agroclimática a finales del siglo xvii? El olivar durante el Mínimo de Meunder en la isla de Mallorca, 1645-1715», *Old and New Worlds: The Global Challenges of Rural History. International Conference* (Lisbon: ISCTE-IUL, 2016). <<http://www.divulgameteo.es/fotos/meteoroteca/Crisis-agroclim%C3%A1tica-Mallorca-XVII.pdf>> (16 de juliol de 2017).

8. Goigs del segle XIX, 1⁴⁰

[1] *Gozos al iluminado doctor y martir de Jesucristo el Beato Raymundo Lulio, Apóstol de Turquía*, [Mallorca]: Buenaventura Villalonga, [1804-1854]. ¶ [2] *Gozos al iluminado doctor y martir de Jesu-Cristo el Beato Raymundo Lulio, Apóstol de Turquía*, [Mallorca]: Domingo García, [1821-1834].

Goigs del segle XIX, publicats després dels canvis polítics ocasionats a partir de la Guerra del Francès a Mallorca i evolucions posteriors. Desapareix el text anterior i desapareix la llengua.

Entre les mencions de responsabilitat explícites, apareix el *placet* eclesiàstic d'un nou vicari general i oficial, Joan Binimelis (1756-1826), personatge ben conegut a través del cronista del regne de Mallorca Joaquim Maria Bover de Rosselló.⁴¹ Els dos impressors són Bonaventura Villalonga, documentat en-

⁴⁰ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/04/17/els-goigs-de-ramon-llull-8/>>.

⁴¹ Joaquim M. Bover, «Binimelis, Juan», dins id., *Biblioteca de escritores baleares* (Palma: Imprenta Gelabert, 1868), vol. I, pp. 103-104.

tre 1804-1854,⁴² i Domingo Garcia, entre 1821-1834.⁴³

L'oració prescriptiva que apareix al final dels goigs és traducció literal al castellà del text en llatí que es troba en algunes edicions ja vistes del segle XVIII.

Les xilografies de les dues imatges, que representen el martiri de Ramon Llull, són les mateixes que es trobaven a la notícia 4 i que ja es comentaven i documentaven en el seu moment: Francesca Ambrós les identificava com fetes per Melcior Guasp el 1753,⁴⁴ a partir d'una obra de Miquela Forteza Oliver.⁴⁵

En aquest cas, però, ofereixen unes variants curioses, com ho són el color diferent de la pell dels botxins, la desaparició de la mitja lluna dels minarets de les mesquites i altres petits detalls que fan pensar en una planxa retocada i renovada. Una orla és sòbria, però l'altra, la impresa per Domingo Garcia, segueix l'estil de les molt artístiques orles mallorquines que hem vist sovint fins ara. El seu pare, Sebastià Garcia, havia heretat la impremta de Pere Antoni Guasp, i possiblement aquest material, amb l'escut de Mallorca situat a mode de floró, procedeix dels materials rebuts.⁴⁶

El text dels versos és totalment nou i diferent. Abans de res, un títol en lloc preferent i notori introdueix el document. Segonament, així com el primer text manifestava explícitament el desig de fer costat a la Causa Pia —o comissió formada pels jurats del regne de Mallorca amb la missió de defensar la santedat del «sant Mallorquí major»—, ara la primera invocació és una salutació categòrica a Ramon Llull sota l'apel·latiu de «Rayo del Mundo» i el qualificatiu d'«Arcangélico Raymundo». El primer està basat en una falsa etimologia del nom, també aplicada al segle XVII a altres Ramons, per exemple el de Penyafort o el comte Ramon Berenguer el Vell —i que, val a dir, en alguns contextos permetrà jugar amb el record vague de l'evangèlic «vos estis lux mundi»: «Pues fuisteis rayo del mundo [...]». Un estil literari totalment diferent dels goigs precedents. Aquí es va desgranant la vida del beat, denominat així al títol en un detall també inèdit, però lluny del caire popular de les cobles anteriors. Les actual són barroques i culteranes: expressions com «un paraninfo del cielo / vuestros escritos adora» o «Pues sois vuestro Corifeo

⁴² Id., «Buenaventura Villalonga», dins id., *Imprentas*, p. 18.

⁴³ Id., «Domingo Garcia», *ibid.*, p. 22.

⁴⁴ Ambrós, *La col·lecció de gravats mallorquins*, pp. 47-48.

⁴⁵ Forteza, *La xilografia en Mallorca*, pp. 117, 251.

⁴⁶ Bover, «Sebastian Garcia», dins id., *Imprentas*, p. 20.

/ atendenos con cuidado» demostren un llenguatge lluny de la comprensió planera dels versos anteriors, encara que la història que expliquen sigui bàsicament la mateixa.

Tot recordant sermonaris tradicionals que acostumaven a oferir bons exemples d'oratòria retòrica, amb un tractament ampul·lós de les idees, trobem que, a finals del segle XVII, el jesuïta Francesc Doms va predicar un sermó a Mallorca amb uns continguts i un estil que podrien interessar per establir paral·lelismes. El va pronunciar el dia 25 de gener del 1688 al Reial Convent de Sant Francesc de la Ciutat de Mallorca. Amb el títol de *Sermon del Illuminado doctor, y gloriosísimo martyr el B. Raymundo Lullio*, va ser publicat a instàncies del claustre de la Universitat de l'Estudi General i del Col·legi de la Sapiència de Mallorca.⁴⁷ En aquest sermó es troben totes les figures retòriques que es desgranen en aquests goigs: des de la consideració de «Rayo del Mundo», tot rimant amb «Raymundo», a la qualificació d'«arcangélico» i altres detalls que comentarem.

Per primer cop en uns goigs dedicats a Ramon Llull s'al·ludeix a la seva estirp familiar, en recitar que «fué vuestra muy noble cuna, / de Lulio y Heril la fortuna / á grande os ha remontado». Les dades dels seus pares i el seu origen del Principat havien estat consignades i comentades pels cronistes mallorquins contemporanis d'aquests goigs Joan Dameto, Vicenç Mut i Jeroni Alemany en la història que van escriure,⁴⁸ on li dediquen tot un extens apartat: «Libro segundo. Del venerable mártir Raimundo Lulio».⁴⁹

Fulls documentats a la Biblioteca de Catalunya.

⁴⁷ Francisco Doms, *Sermón del Illuminado doctor, y gloriosísimo martyr el B. Raymundo Lullio predicado a 25 de Enero [...] en la fiesta de la Conversión de San Pablo [...]* (Mallorca: Pedro Frau Imp. de la S. Inq., 1688).

⁴⁸ Juan Dameto, Vicente Mut i Gerónimo Alemany, «Nacimiento de Raimundo Lulio y su mocedad», dins id., *Historia general del Reino de Mallorca, escrita por los cronistas [...]*, Segunda edición (Palma: Juan Guasp y Pascual, 1841), vol. III, p. 39.

⁴⁹ Ibid., pp. 37-103.

Convent de Santo Domingo de Palma (1702-1768), que contenia «algunas cajas con las que unicamente podían componerse carteles de fiestas, gozos de santos y otras producciones de corto volumen. Estos pocos pasaron después a Buenaventura Villalonga».⁵³ Orla sòbria i la mateixa «Oración» dels goigs precedents. No apareix enlloc una al·lusió a cap autorització emesa per un «Vicari General i Oficial» per imprimir el document.

El text dels goigs és també el mateix, fins i tot és tan similar que les tres columnes en què van distribuïdes les tretze cobles i les dues entrades-tornades mostren una disposició paral·lela. En canvi, el títol apareix evolucionat amb una tipografia que decora intencionadament el nom de Ramon Llull, i hi apareix per primera vegada la grafia «Raimundo», per comptes del «Raymundo» precedent.

Tot prosseguint la lectura atenta iniciada a la notícia anterior, a la quarta estrofa apareix la presència del tema de la «mata escrita» per inspiració divina al retir lul·lià de Randa, episodi clau en un moment determinat per justificar alguns escrits de Ramon Llull interpretats com a herètics per certes autoritats.

El nom que es dona a la planta és el de «lentisco», ja que el text és escrit en castellà. Al *Diccionari mallorquí-castellà* de Pere Antoni Figuera, franciscà exclaustat,⁵⁴ imprès el 1840, apareix també “lentisco” com a traducció de «mata»,⁵⁵ i, al pròleg, s’adverteix que coneixia el «diccionari castellà de la Acadèmia espanyola»⁵⁶ en redactar el seu vocabulari. Tant el *Tesoro de la lengua castellana [...]* de Covarrubias, de 1606, com el volum IV del *Diccionario de Autoridades*, de 1734, recullen el terme «lentisco». També surt aquest nom i l’episodi conseqüent al sermó ja citat de Francesc Doms, de 1688, que, dins del seu estil ampul·lós, el qualifica de «gran árbol» i s’estén a detallar les llengües i lletres inscrites en les seves fulles.⁵⁷

Igualment, el franciscà Bonaventura Armengual,⁵⁸ en una biografia de Ramon Llull que es publica al pròleg d’una edició de la seva *Ars Generalis* feta

⁵³ Ibid., p. 14.

⁵⁴ Pere Antoni Figuera, *Diccionari Mallorquí – Castellà, y el primer que se ha donat a llum* (Palma: Esteva Trias, 1840).

⁵⁵ Ibid., pp. 363-364.

⁵⁶ Ibid., p. [5].

⁵⁷ Doms, *Sermon*, pp. 16-17.

⁵⁸ Bonaventura Armengual, *Archilogium vitae, doctrinae et martyrii Raymundi Lulli* (Palma de Mallorca: s. n., 1643), p. 8.

a Mallorca el 1645,⁵⁹ al·ludeix a la planta com un «arbusto», anomenada aquí en llatí «dumus», segons que ja s'ha vist a la notícia 3, i detalla les llengües i signes reflectits a la mata.

Quan, més endavant, les cobles d'aquests mateixos goigs parlen d'«herejes», de «judaïsmo» i fan al·lusió a Mahoma es pot constatar, a les biografies esmentades, existents a l'època, com les llengües escrites a les fulles del llençicle de Randa eren l'hebreu, les àrabigues, el caldeu, a més de les clàssiques, el llatí i el grec. L'interès per reflectir els paganismes expressats a través de les seves parles, que tant volia combatre Llull i que el van portar a patir «muchos sudores» tot confonent «los errores», queda ben palès en enunciar els diferents alfabetes. També es detallen les desagradables conseqüències als versos dels goigs. Els patiments relatats a les cobles tenen un to estilístic més popular que l'usat per a la resta dels versos, dedicats a aspectes de la seva vida més erudits i laudatoris.

Full documentat en una col·lecció particular.

⁵⁹ Ramon Llull, *Ars Generalis* [...] *nunc denuo amendis correcta* [...] per R. P. F. Franciscum Marçal (Palmae: Haeredum Gabrielis Guasp, 1645).

10. Goigs del segle XIX, 3⁶⁰

[1] *Gozos al iluminado doctor y mártir de Jesucristo el Beato Raimundo Lulio, apóstol de Turquía*, Imprenta de Guasp, 1869. Xilografía firmada «M. Guasp Prev. fecit».

Seguim trobant en aquests goigs la mateixa lletra comentada de les dues notícies precedents. Difereix l'impressor, que torna a ser la casa Guasp, on ja s'havien fet alguns fulls durant el segle XVIII. També la xilografia és obra de Melcior Guasp, el mateix artista del gravat de la notícia 6.⁶¹

Canvia radicalment el tema representat pel dibuix: Ramon Lluïl en hàbit de franciscà, amb un llibre obert en una mà, on es deixa veure una de les figures de la seva *Ars*, i un bastó a l'altra; es troba entre dos lleons al mig de la natura-lesa; més endavant veurem que se'l situa a Bugia. «El encuentro entre el beato

⁶⁰ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/05/22/els-goigs-de-ramon-llull-10/>>.

⁶¹ Ben documentat per Ambrós, «Melcior Guasp Florit (1730-1787)», dins id., *La col·lecció de gravats mallorquins*, pp. 22-23.

y los leones» és justament un motiu estudiat per Miquela Forteza i Miquela Sacarès.⁶² Comenten que és l'única xilografia que representa aquesta escena i que devia ser feta per Melcior Guasp entre els anys 1692 i 1711.

Ramon Llull, al *Llibre d'amic e amat*, descriu així l'episodi inspirador, metàfora 108:

Anava l'amich en una terra estranya on cuydava atrobar son amat e en la via asaltejaren-lo .ii. leons. Paor hac de mort l'amich, per ço cor desirava viure per servir son amat; e tramès son remembrament a son amat per ço que amor fos a sos trespasaments, per la qual amor mills pogués sostenir la mort.

Dementre que l'amich remembrava l'amat, los leons vengren humilment a l'amich, al qual leparen les làgremes de sos hulls, qui ploraven, e les mans e ls peus li besaren. E l'amic anà en pau encerquar son amat.⁶³

Jaume Costurer, a l'apèndix biogràfic de les seves *Disertaciones historicas*, ja explicava el cas dels lleons, trobat al *Llibre d'amic e amat*, i el situava als voltants de Bugia.⁶⁴

Els comentaristes han volgut interpretar l'escenografia del gravat com un afany imitador d'estampes paral·leles on sants de prestigi, com sant Jeroni o sant Pau l'ermità, eren representats en companyia de lleons dòcils, tal com aquí veiem Ramon Llull.⁶⁵

El fet que la xilografia fos feta al segle anterior, segons queda dit abans, i aparegui en uns goigs de 1869 testimonia que l'obrador de la nissaga impressora dels Guasp disposava en aquest any dels seus antics i valuosos materials.⁶⁶

Tot prosseguint els comentaris del text, així com la primera informació que es llegia als goigs del segle XVIII era la voluntat de recolzar la «causa pia» de la santedat de Ramon Llull, en aquests del segle XIX el desig roman explícit, però apareix a la penúltima cobla: «De honraros canonizado / Muy grande es nuestro deseo». Prèviament hi figura l'enumeració dels mèrits que s'aporten

⁶² Miquela Forteza i Miquela Sacarès expliquen extensament i anoten «El encuentro entre el beato y los leones», dins id., «Las Xilografías antiguas del Bto. Ramon Lull», pp. 153-154.

⁶³ *Llibre d'amic i amat*, edició crítica d'Albert Soler, ENC B 13 (Barcelona: Barcino, 1995), p. 102.

⁶⁴ Jaume Costurer, *Disertaciones historicas del culto inmemorial del B. Raymundo Lullio Dr. iluminado y martir y de la inmunidad de censuras que goza su doctrina: con un apendiz de sv vida* (Mallorca: Miguel Capó, 1700), p. 520.

⁶⁵ Forteza i Sacarès, «Las Xilografías antiguas del Bto. Ramon Lull», p. 152, notes 51, 52 i 53.

⁶⁶ Forteza, *La xilografía en Mallorca*.

per assolir la categoria de sant: martiris, arguments apologetics davant «setenta sabios», militància franciscana i reconeixement del seu patronatge de la Universitat per part del papa i del rei. Al final s'emet una declaració solemne: «Mallorquin sois sin segundo / Celebrado con honores», feta per aquells que s'identifiquen com «los devotos / De vuestra causa especiales» que prometien almoines i vots per tal que «por todo el mundo / Os festejen con loores». El text dels goigs acaba emfatitzant el desig apuntat pels seus gestors des del començament: «Arcangélico Raimundo / Socorrednos, dad favores».

L'edició recent del *Recull de goigs lul·lians* feta per Joan Roig i Montserrat aporta una informació nova referida a aquest text dels goigs del segle XIX, i molt interessant. Diu textualment que ha «trobat una partitura del segle XIX» aplicada a la lletra que comença «Pues fuisteis Rayo del Mundo»; que és obra de Miquel Suau Garcies, amb el títol de «Gozos a tres con violines», i que el manuscrit que conté el document es localitza a la Biblioteca de la Societat Arqueològica Lul·liana.⁶⁷

El músic Miquel Suau Garcies va ser justament objecte d'estudi d'una ponència presentada per Andreu Ponç Fullana a les *I Jornades d'estudis locals de Santanyí*. La notícia dels goigs hi apareix a la pàgina 192, i l'autor els localitza a l'arxiu musical amb la signatura núm. 66.⁶⁸

Aquesta interessant aportació remuntaria la redacció del text d'aquests goigs al segle XVIII, encara que de la seva impressió no se'n tingui notícia fins a les referències aquí ofertes.

I pel que fa a la impressió de partitures als fulls dels goigs, cal considerar que és un fet que es realitza en èpoques posteriors. La dificultat tipogràfica que comportava la notació musical no es va resoldre fins molt a finals del segle XIX amb l'arribada del fotogravat. Amb anterioritat, si s'estampaven partitures, es feia tot usant planxes metàl·liques gravant-les al buit, i en molt poques ocasions.

Full documentat en un arxiu particular.

⁶⁷ Roig, «Text C: "Pues fuisteis rayo del mundo"», dins id., *Els goigs lul·lians*, p. 18.

⁶⁸ Andreu Ponç Fullana, «Mn. Miquel Suau, músic i compositor. Santanyí 1678 – Palma 1736», *I Jornades d'estudis locals de Santanyí: Santanyí: llengua, terres i gent* (Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Balearics, 2015), pp. 171-196.

11. Goigs del segle XIX, 4⁶⁹

**GOZOS AL ARCANGELICO MAESTRO Y TROM-
peta del Divino amor el Beato Raymundo Lullio.**

Pues Santo es hijo el Señor
de superior geragía
ad de todos profetas:
gran defensor de Maria.
Mallorca patria y nobleza
del Rey paraiso millores
alma y prendas singulares
es dió la natiendaz:
El Cielo se hizo á porfia
Apótol, Maíre, Doctor; &c.
Aprende el desengado
que por la vida brevíssima
vuestro regno conocieris
y luxuriez vuestro dadas
Con su presencia sola
comolares el Señor; &c.
Tal vez su Cruz os depita
por prenda el Divino Daseo
tal vez del Divino leño
á vuestros leuans paños:
Que sin via céntr pedia
mas no sabia su amor; &c.
De tal Mueño enseruido
todas las ciencias supiera
y en un instante saliera
Doctor del Orbe aditudo:

Tan grande en sabiduria
en virtud fuisteis mejor; &c.
Mallorquín firme y constante
defendeis á unaravilla
para y siempre sin anuella
á Maria en todo instante:
Pues la gran Regia os queria
por Alifante de su amor; &c.
Vuestra Doctrina acreditada
el Cielo con lenguas todas
cuantas letras y cjas cuantas
son las de la *Mata escuria*:
Con tal milagrosa queria
publicasen por Doctor; &c.
Escuchado todo en celo
vuestro fevor sin segundo
corria *Rayo del Mundo*
á llevar almas al Cielo:
Corta esfera parecia
cada dia vuestro fevor; &c.
Con diques y sermoues
á los Micos confundiais
y á dos manos recogiais
el fruto en las conversaciones:
Sicudo Apótol de Turquia
por gracia superior; &c.

Pasiones, hambres, caducas,
con tal gusto padecieris
por vuestros Dios que invistis
el mayor gozo en las penas:
Solamente os affigia
no morir por su amor; &c.
A lograr tan feliç suerte
la cridat os llevaba
y solo os atormentaba
ver que tardais la muerte:
Hasta que os hizo en Eugia
partir el ciego furor; &c.
A vuestra púlica llevada
honor inmortat de este suelo
con bendiciones del Cielo
pagón el que os ha dadas
mil portentos sola dia
obesia á nuestro favor; &c.
Nuestra Ista agradeceida
premano en vuestra mano
el dominio Soberano
en salud, coctez y vida:
por eso de cada dia
se muestra en vuestro honor;
nel de todos protector
gran defensor de Maria.

y. Ruega por nuestros Bienaventurados Raymundo. n. Para que sedamos dignos de las promesas de Jesu Christo.

ORACION.

Soberano Dios, que para deterrar las sombras del Mundo distasteis de celestial sabiduria al Beato Raymundo vuestro Mártir: Haced pues que por medio de su Doctrina se destruyera las errores y dejados la oscuridad y tinieblas del pecado, caminemos por las sendas de la virtud para de este modo amores, conoceros y adoraros; siendonos al mismo tiempo interese para alcanzar de vos la sabiduria, clarosencia y ciencia de los Santos, por vuestro Señor Jesu Christo que conigo vive y reyna, juntamente con el Espíritu Divino, por los siglos de los siglos. *A. MEX.*

VISTO: *Reinada Vta. Gen. S. Ofi.* En la imprenta de Domingo Garcia.

[1] *Gozos al arcangelico maestro y trompeta del Divino amor el Beato Raymundo Lullio*, [Mallorca]: En la imprenta de Domingo Garcia, s. a.⁷⁰ Xilografia «Capo F[ecit]».

Tres detalls comuns amb els goigs comentats anteriorment: la xilografia extensament descrita a la notícia 3; la imprenta de Domingo Garcia (notícia 8), que situaria la confecció del full entre 1821 i 1834 –havia succeït el seu pare Sebastià, que havia heretat els rics materials de la casa Guasp–, cosa que explicaria i justificaria la inclusió del gravat antic firmat per Capó un segle

⁶⁹ Font: *Vademécum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/06/05/els-goigs-de-ramon-llull-11/>>.

⁷⁰ Descripció completa inclosa al catàleg d'*Imatges de Ramon Llull a la Biblioteca Lluís Alemany* (Palma: Consell de Mallorca, 2014), p. 14. <http://www.conselldemallorca.net/media/38820/RamonLlull_def.pdf> (16 de juliol de 2017).

més tard; i el *placet* de Joan Binimelis com a vicari general oficial, documentat també a la mateixa notícia 8. L'oració final dels goigs precedents torna a incloure's aquí.

El text, redactat en castellà, és totalment diferent al comentat anteriorment i desconegut fins ara. El títol, que ocupa la part superior, qualifica Ramon Llull d'«arcangelico maestro» i de «trompeta del Divino amor». El primer qualificatiu ja sortia al darrer vers de l'entrada dels «gozos» del segle XIX immediats anteriors. L'àngel del gravat de Capó és possible que hagi servit d'inspiració per a l'expressió «trompeta del Divino amor».

Les dotze cobles del text parlen de la vida de Llull sense que mostrin una evidència concreta en reclamar la canonització de forma tan peremptòria com s'havia vist en ocasions precedents.

La llegenda del llentiscle portentós, explicada amb versos mig cabalístics o com un «jeroglífic de mots»,⁷¹ podria estar relacionada també amb la tria del gravat en qüestió, ja que mostra Ramon Llull a Randa al costat d'una vegetació uberosa.⁷² Diu així:

Vuestra Doctrina acredita
el Cielo con lenguas tantas
cuantas letras y ojas cuantas
son las de la *Mata escrita*.

En canvi, la impressió dels versos s'ajuda de la tipografia per ressaltar dues vegades les paraules «MALLORCA» i «*MALLORQUIN*», escrites en versaletes enmig dels rims. Representa un mallorquinisme notori, reivindicat envers el seu personatge, investit de qualitats com «pàtria y nobleza», com a defensor «firme y constante» de «María en todo instante»; i com a declaració patriòtica final del gogista quan canta:

Nuestra Isla agradecida
regonoce en vuestra mano
el dominio Soberano
en salud, cosecha y vida:

⁷¹ Com els qualifica Roig, «Text D», dins id., *Els goigs lul·lians*, p. 20.

⁷² Miquela Sacarès analitza amb detall possibles fonts de l'episodi en parlar sobre «La fixació de la iconografia del Doctor Il·luminat» («En un instant li vene certa il·lustració divinal»), pp. 113-114).

por eso de cada dia
se esmera en vuestro honor;
sed de todos protector
gran defensor de Maria.

Igualment apareixen destacades, però ara en lletres cursives, els mots «*Doctor*» i «*Rayo del Mundo*».

L'estil poètic és el típic del barroc, però sense les ampul·lositats precedents.

En general és un full curiós, desmarcat dels seus paral·lels del segle XIX, senzill de factura i amb una *rescobla* que recorda més els goigs del segle XVIII en invocar repetidament la Mare de Déu, que no havia sortit mai esmentada als textos del XIX: «sed de todos protector / gran defensor de Maria», canten repetidament en concloure cada estrofa. De fet, aquesta vocació per destacar la devoció mariana, que es troba prou definida en tota una cobla, seria el tret més característic d'aquests goigs, juntament amb el seu mallorquinisme explícit:

MALLORQUIN firme y constante
defendeis á maravilla
pura y siempre sin mancilla
á Maria en todo instante:
Pues la gran Reyna os queria
por Adlante de su amor;
sed de todos protector
gran defensor de Maria.

Els quatre versos de la tornada final no han estat mai reproduïts.

Full documentat a la Biblioteca Lluís Alemany de Ciutat de Mallorca.

12. Goigs del segle xx, 1⁷³

[1] [Joan] B[atlle], *Goigs en llahor del Arcangèlich Doctor lo Beat Ramon Llull*, Barcelona: Llibreria L'Arxiu, carrer de la Tapineria, n° 48, s. a. (Núm. 3).⁷⁴

Aquests són els primers goigs dedicats a Ramon Llull i impresos al segle xx. Es fan a Barcelona per iniciativa del llibreter i bibliòfil Joan Baptista Batlle, que és, així mateix, autor de la lletra.⁷⁵ Col·leccionista també de goigs, va voler crear la seva pròpia sèrie amb el nom del seu establiment, «L'Arxiu», i aquest full porta el número 3 de la col·lecció.

⁷³ Font: *Vademecum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/06/19/els-goigs-de-ramon-llull-12/>>.

⁷⁴ Josep Font i Solsona explica que, entre 1895 i 1909, la seu del carrer de la Tapineria va tenir activitat abans de canviar-se a la Diagonal l'any 1910, per tant aquests goigs devien quedar impresos entre aquell espai de temps («Joan Bta. Batlle i la seva llibreria "L'Arxiu"», *Revista de llibreria antiquària* 3/4, 1962, p. 12).

⁷⁵ Josep M. Ainaud i de Lasarte, «Batlle i Martínez, Joan Baptista», dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1971), vol. III, p. 327.

El gravat triat per Batlle, i que presideix aquests goigs, és còpia reduïda de l'estampa calcogràfica identificada per Miquela Sacarès sota el tema «Visió de Ramon Llull», quan estudia la il·luminació a la iconografia lul·liana.⁷⁶ L'atribueix a dos artistes gravadors: F. Douben, que signa en qualitat de «delineavit», i Domenico Rossetti, que firma com a «sculpsit». Se'n troba un exemplar a la Biblioteca Lluís Alemany de Ciutat de Mallorca.⁷⁷

Pel que fa al text, cal destacar que per primera vegada s'esmenten títols d'obres de Ramon Llull entre els versos de les estrofes, concretament «l'*Amich* i l'*Amat*» i «l'*Ars Magna*» en aquest cas. Batlle aplegava bona part dels literats de l'època en trobades culturals a la seva llibreria: personatges com Marià Aguiló, Jaume Collell, Raimon Caselles i mossèn Jacint Verdaguer van desfilir pel seu establiment. Les publicacions de Joan Batlle també van reflectir l'ambient cultural compartit amb els amics.⁷⁸

En general, la història que expliquen les estrofes són retalls de la vida del beat, amb al·lusió directa, d'entrada, a les arrels familiars catalanes de Llull:

Noble terra catalana
ne pots estar ben joyosa
d'haver donat exa rosa
a Mallorca ta germana.

L'episodi de Randa, els estudis, l'apostolat, viatges i conversions difícils, totes són escenes que van desfilant i rimant:

Veyent que no-n treyau rès
dels pobles occidentals,
vol convertí als orientals
vostre cor d'amor encès,
y aprenèu com bon pastor
llur llenga per éssê-ls grat.

I el martiri finalment.

⁷⁶ Sacarès, «“En un instant li venc certa il·lustració divinal”», pp. 114-115.

⁷⁷ «Rossetti, Domenico», dins *Imatges de Ramon Llull a la Biblioteca Lluís Alemany*, p. 27.

⁷⁸ L'article citat de Font, «Joan Bta. Batlle», parla dels vincles d'amistat que l'unien amb Verdaguer, de qui havia repassat proves d'impremta d'alguns llibres (pp. 18-19).

El tema de la canonització i els seus arguments apologètics, motiu central dels goigs de segles anteriors, ha desaparegut. Ens trobem davant d'uns goigs més propers al públic en general, a l'estil dels de finals del segle XIX i començament del XX, quan els seus gestors buscaven recuperar la tradició gogística de segles passats, tot fent goigs nous i agrupant-los en forma de col·leccions seriades per difondre'ls entre ambients motivats pels idearis renaixentistes. Si bé en escenaris rurals es continuaven imprimint les lletres tradicionals, entre els col·leccionistes d'aquest moment se'n redactaren de noves en un estil més elaborat i documentat per intercanviar-se els goigs i admirar les aportacions d'uns i d'altres. Els goigs de Ramon Llull són ara també objecte de col·leccionisme.

Full documentat en un arxiu particular.

13. Goigs del segle xx, 2⁷⁹

[1] J[oa]n B[atlle], *Goigs en llahor del invicte màrtir de Crist l'Arcangèlich Doctor lo Beat Ramon Llull*, Barcelona: Llibreria de J. Batlle, Via Diagonal, 442; Tip. Catòlica, 1924 (L'Arxiu, 15).

Aquest full suposa una segona edició dels goigs precedents (notícia 12), ja que tant l'autor del text, Joan Batlle, com de la gestió són la mateixa persona. I el propòsit de difusió i de col·leccionisme hi són igualment presents. Tot quant s'ha explicat manté la seva vigència: personalitat del llibreter antiquari, ambient culte d'aquests anys i rerefons bibliòfil amb coneixement de causa.

En aquest cas, la presentació és molt més acurada i bonica. D'entrada, la impressió a dues tintes sobre un paper setinat dona un aspecte especialment atractiu al full. Val a dir que van circular alguns exemplars restringits en paper

⁷⁹ Font: *Vademecum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/07/02/els-goigs-de-ramon-llull-13/>>.

de gramatge especial i mat. La magnífica orla presenta un gravat tipogràfic del segle XVII,⁸⁰ que serveix per emmarcar dues columnes d'estrofes separades per un corondell que reproduïx tres xilografies referides a escenes de la vida i els idearis de Ramon Llull.

Els tres dibuixos procedeixen d'una edició de *Blaquerna*, magnífica, la primera que es coneix en català, feta a València per l'estampador Johan Joffre el 1521, a despeses de Gregori Genovart, canonge de la seu de Mallorca. Mossèn Joan Bonllavi, encarregat de supervisar el text, li dedica la seva versió en una epístola proemial amb la qual presenta el treball, al foli registre +ij.

La primera xilografia que es pot veure al corondell procedeix del foli CXXXI, revers, d'aquesta edició de 1521, que serveix per introduir el llibre que porta per títol: *Oracions e contemplacions de l'enteniment*, i que està copiat al final del volum. Joan Santanach, a l'estudi que acompanya l'edició facsimil d'aquest *Blaquerna*, feta per la Universitat de Barcelona amb ocasió dels 700 anys de la mort del beat, diu que «és una impactant imatge de Llull, agenollat en mig d'un paisatge illenc, amb les potències de l'ànima que intervenen en el procés de contemplació».⁸¹ Del seu cos sorgeixen branques: «la branca de l'enteniment li neix de la part superior central del cap, la de la memòria del clatell, i la de la voluntat del cor; la darrera corresponent a la potència moridora de la imaginació, significada amb una figura de pell fosca, li surt del front».⁸²

La xilografia del mig de la columna apareix molt al començament del volum, per introduir tota l'obra, a mode de frontispici i al foli registre +j revers. Representa Ramon Llull «rebut la visita del pastor angèlic que va valorar favorablement els seus llibres, segons es relata a la *Vida de mestre Ramon*».⁸³

El tercer i darrer gravat del corondell, que es troba al foli registre A8 revers, «precedeix el *Blaquerna*, mostra el protagonista del romanç, ja ermità, dictant a dos reportadors el que molt probablement pretén ser el *Llibre d'amic e amat*».⁸⁴

⁸⁰ Roig, «Text F [...] orla clàssica del segle XVII», dins id., *Els goigs lul·lians*, p. 29.

⁸¹ Joan Santanach, «El *Blaquerna* de Joan Bonllavi i la tradició textual de l'obra», dins Ramon Llull, *Blaquerna*, edició facsimil (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2016), p. 16.

⁸² Ibid., pp. 16-17.

⁸³ Ibid., p. 16.

⁸⁴ Ibid.

Aquest full de goigs suposa un gran canvi en el que s'havia vist fins ara, en introduir el color en l'estampació, malgrat que la gran categoria artística dels goigs dels segles XVIII i XIX no quedí anul·lada en absolut.

La tria i introducció com a motiu decoratiu en forma de corondell de les tres magnífiques xilografies, de gran mida a l'original de l'edició de 1521, i tan reduïdes aquí, suposa que Joan Batlle tenia accés a l'edició valenciana i que va valorar l'impacte que la seva impressió aportaria als goigs, encara que fos com a motiu ornamental i també documental.

Pel que fa al text es pot observar que, molt vinculats amb la primera xilografia, es destaquen els versos de la setena estrofa que, a més a més, esmenten tres ciutats cabdals dins el periple lul·lià: Roma, Gènova, París i, més endavant, Bugia, la qual ja havíem trobat esmentada en edicions anteriors per ser un lloc assenyalat de la seva activitat pastoral vinculada amb episodis de martiri.

Roma, Gènova y París
de vostre zel són penyora,
són lo centre ahon s'arbora
de vostra sciència l'encís.

És evident que el concepte de l'*Arbre de ciència* lul·lià es va escampar i es va difondre semànticament arreu, ja sigui comentat en escrits o representat en gravats simbòlics. Aquest seria el cas present, on es veu com les branques arbòries surten del cos de Ramon en la xilografia i prenen també presència en aquests versos.

Uns goigs on cada detall va ser pensat en funció de retre reconeixement al Doctor Il·luminat.

Full documentat en un arxiu particular i a «Amics dels Goigs».

14. Goigs del segle xx, 3⁸⁵

**GOIGS A
AL BENAVENTURAT
I DOCTOR
RAMON**

Lletra de
Mn. LLORENÇ RIBER

**LLAOR
TURAT MÀRTIR
I LLUMINAT
LLULL**

Musica de
ANTONI PÉREZ MOYA

Puix ses l'Amic de l'Amat
eu el qui en via cecidit:
D'unica mortu no
es Doctor d'Amat.

Nostre pobre mortu en sava,
nostre sang mortu en havi,
quan Mallorca na infantava,
la gran Martí Ramon Llull.
L'Amic de l'Amat... &
vostru sang la mortu... &
Am segurs que moru era
vau detruir a pò gili:
el qui na mort, ja na viciu,
ben plauit i ben pili,
Regnat l'Art de la justia
vau prendre el dani mortu... &
Citat en tot, citat regnat,
l'Amic de l'Amat.
Les viciu viciu
na desuare estant
de soltar la vida temp
l'Art de la justia... &
Citat, la mortu,
na viciu de la mortu
d'Amat la mortu vida
a pò i pòndent,
l'Art de la justia
na viciu de la mortu... &

ANTIPONA: *Homages, profane laudis abodes, Doctor profanus, regnat aia sua pòndent.*

V: *Un pòndent, totu Ramon.*

OREMUS

Dans qui pòndent haviu d'Amat, Doctor profanus, regnat aia sua pòndent.
D'Amat, pòndent haviu d'Amat, Doctor profanus, regnat aia sua pòndent.
D'Amat, pòndent haviu d'Amat, Doctor profanus, regnat aia sua pòndent.
D'Amat, pòndent haviu d'Amat, Doctor profanus, regnat aia sua pòndent.

II: *Un pòndent, totu Ramon.*

Série 5 F

Número
0097

Publ. 1927

AMN. LLORENÇ RIBER

[1] Llorenç Riber, *Goigs a llaor al benaventurat màrtir i doctor il·luminat Ramon Llull*, Lletra de Mn. [...], Musica de Antoni Pérez Moya, Barcelona: Arnau-Ors i Bartrés, Princesa 23, 1927. [Sèries i edicions diverses dins del mateix any d'edició, amb orles diferents.]

Uns goigs a Ramon Llull que tornen a la seva filiació natal, ja que estan redactats pel mallorquí Llorenç Riber i Campins, poeta i escriptor àmpliament reconegut.⁸⁶ Joan Roig i Montserrat els inclou en el seu inventari sobre *Els goigs dels poetes insulars de la Renaixença ençà*.⁸⁷ També en el seu recull

⁸⁵ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/07/17/els-goigs-de-ramon-llull-14/>>.

⁸⁶ Josep Massot i Muntaner, «Riber i Campins, Llorenç», dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1978), vol. XII, p. 573.

⁸⁷ Joan Roig i Montserrat, «Mn. Llorenç Riber i Campins, pvre.», dins id., *Els goigs dels poetes insulars de la Renaixença ençà* (Tarragona: Gogistes Tarragonins, 1994), pp. 107-108.

sobre *Els goigs lul·lians*⁸⁸ li dedica unes ratlles específiques, atesa l'estreta vinculació d'algunes obres seves amb la vida i la figura de Ramon Llull. Finalment, Roig estudia extensament el cas de la gestió i l'evolució de la lletra d'aquests goigs d'ençà que van ser escrits i publicats com a himne l'any 1915, tot passant per dues edicions més amb variants notòries, fins a arribar al present full solt, primer de tots en aquest format, l'any 1927. A partir d'aquí ha estat el text més reproduït de goigs dedicats a Llull als segles XX i XXI,⁸⁹ que comentarem en el seu moment.

Per primera vegada veiem música per cantar els goigs lul·lians. La dificultat d'empremtar partitures és la causa principal de no haver trobat fins ara una interpretació melòdica de les seves cobles, llevat del cas comentat a la notícia 10, que remetia, de fet, a un manuscrit.⁹⁰ L'autor de la música és Antoni Pérez Moya, conegut compositor, director de corals i harmonitzador de molts goigs.⁹¹ Altrament, Josep Capdevila i Sanitjas ha fet possible l'audició d'aquesta partitura, i la seva melodia pot sentir-se al web *Els goigs d'Obaga*.⁹² És realment bonica.

La imatge, que representa Ramon Llull a Randa, és la mateixa que precedeix els goigs de la notícia 12, on va quedar àmpliament documentada i comentada. Atès que entre aquella edició anterior i la present dista poc espai de temps, i que Barcelona era la seu de les dues impremtes, cal pensar en una bona entesa per poder estampar-la.

La lletra és extraordinària i evidencia una lectura atenta i motivadora dels escrits de l'il·luminat beat per part de Llorenç Riber. De fet, les seves estrofes canten la vida de Ramon en un to líric ple de sentiment. Les referències a textos lul·lians són contínues, per estil i per paràfrasis més o menys velades: «No ens entenem per llenguatge, / entenem-nos per amor [...]», «Cantaven ocells

⁸⁸ Roig, «Llorenç Riber i Campins (1881-1958), escriptor i poeta classicista», dins id., *Els goigs lul·lians*, p. 22.

⁸⁹ Ibid., pp. 22-24.

⁹⁰ Orienten sobre el cas i d'altres successius: Joan Parets i Santiago Cortés, «Els músics compositors en els goigs de les Illes Balears: catàleg», *II Jornades de cultura popular a les Illes Balears* (Menorca: Consell Insular de Menorca, 1995), pp. 89-136.

⁹¹ «Pérez Moya, Antoni», dins *Associació musical mestres directors. Biografies*. <<http://www.ammd.cat/biografies/aperezmoya.htm>> (16 de juliol de 2017).

⁹² Col·lectiu Obaga, *Els goigs d'Obaga*. <<http://www.rostoll.cat/obaga/Faristol/Goigs/Index.htm>> (16 de juliol de 2017). Per a la melodia de Pérez Moya seguiu aquest enllaç: <http://www.rostoll.cat/obaga/Faristol/Goigs/&Beats/B_RamonLlull_Randa&PerezMoya.mp3>.

l'Aurora / i despertaren l'Amat».⁹³ Roma, Jerusalem i Bugia són les ciutats esmentades del pelegrinatge apostòlic: «Cap frontera el detenia, / ni cap mar ni tempestat». Les cobles acaben amb una oració que exclamen els cantors que es convertiran, en entonar-la, en «trobadors trobats».

Escoltau, Ramon, benigne,
aquest himne en vostre honor;
si de vós no és prou digne
escalfau-lo vós d'amor;
feu més bo de cada dia
el joglar qui l'ha trobat.

No és d'estranyar que aquesta lletra de Llorenç Riber sigui, fins ara, la que més vegades hagi estat reproduïda, per poètica i per biogràfica alhora. Les diferents edicions que la repeteixen es comentaran a les notícies 15, 18 i 20, juntament amb les seves motivacions i variants.

Full documentat en un arxiu particular.

⁹³ «Cantaven los ocells l'alba e despertà's l'amic», una de les expressions més glossades dels escrits lul·lians de tots els temps, on els sentiments es vinculen a la música com a via de comunicació mística. Joan Santanach dedica al tema un article recent: «La música segons Ramon Llull», *Sonograma magazine. Entre lletres* 31 (juny 2016). <<http://sonograma.org/2016/06/la-musica-segons-ramon-llull/>> (16 de juliol de 2017).

[illegible]

[1] Llorenç Ribet, *Goigs a llaor al benaventurat màrtir i doctor il·luminat Ramon Llull*, Lletre de Mn. [...], Musica de Antoni Pérez Moya, Barcelona: Arnau-Ors i Bartrés, Princesa 23, 1927. [Sèries i edicions diverses dins del mateix any d'edició, amb orles diferents.]

Notícia estretament relacionada amb l'anterior, núm. 14, ja que es tracta dels mateixos goigs, textos, lletra i música, amb variants tipogràfiques i de tiratge solament, però amb la mateixa maquetació. Pel que fa a l'estampació, tant l'obrador com l'any són de procedència única.

Com a signe distintiu més evident, cal advertir que una de les imatges de les edicions del mateix any és diferent: una bonica xilografia de l'aparició mariana, obra de Llorenç Vallespir, gravador mallorquí del segle XVIII, que firma el seu dibuix al peu del mur davant del qual s'apareix Maria amb l'Infant.⁹⁵

⁹⁴ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/07/31/els-goigs-de-ramon-llull-15/>>.

⁹⁵ Sobre l'origen i la procedència del gravat vegeu Nora Vela, «Ramon Llull davant de Jesús, infant petit», *Vademècum* [blog] (25 de desembre de 2015). <<https://mariatoldra.wordpress.com/2015/12/25/ra->

També l'orla que emmarca la composició és diferent de l'orla de la notícia precedent.

Però el fet que aquesta sèrie de goigs del juliol de 1927 aparegui explícitament gestionada pel pare Antoni Maria de Barcelona, del convent de pares caputxins de Sarrià de Barcelona, atorga un interès molt especial a aquests documents.⁹⁶ Tot queda focalitzat i explicat en els textos del requadre inferior-dreta dels fulls, amb dos comunicats diferents.

Als goigs de la notícia precedent s'hi llegeix que «L'escreix de la venda serà per auxiliar les Missions dels Pares Caputxins en països infidels». I continua dient que el pare Antoni Maria de Barcelona, abans esmentat, podrà informar. De fet, s'inspiren en les butlletes de les rifes benèfiques de l'època i, per aquest motiu, els fulls s'agrupen en «Sèries + una xifra + una majúscula» i, a sota, després de la paraula «Número», queda estampat amb també manual el número del full. A continuació, a sota, es llegeix «Juliol 1927». Hi ha molts fulls repartits i numerats així.

Als goigs de la present notícia –d'orla diferent–, el primer text del requadre diu: «L'escreix de la venda serà per a auxiliar els pobres vergonyants». La resta repeteix l'esquema de les butlletes abans comentades: sèries + números estampats manualment + la mateixa data de juliol del 1927.

La deducció evident és que tots ells són uns goigs destinats a recaptar fons per a obres benèfiques dels pares caputxins de Sarrià, ja fossin destinats a missions o per adjudicar-los a un àmbit caritatiu més proper.

Fenomen aquest poc freqüent en l'estampació i difusió dels goigs, però bastant usual quan, en repartir-los amb ocasió de celebracions i aplecs, es demanava una almoina voluntària per algun motiu o campanya caritativa.

Joan Roig i Montserrat, en parlar d'aquesta recaptació de caire social en l'edició concreta de Barcelona de l'any 1927, diu: «Se'n feren tres tiratges en la col·lecció de les famoses Sèries P, edicions de goigs a benefici dels presos de la dictadura».⁹⁷ Després de consultar l'Arxiu Provincial dels Caputxins de Barcelona per trobar altres exemplars més explícits d'aquesta iniciativa, i de

mon-llull-davant-de-jesus-infant-petit/> (16 de juliol de 2017).

⁹⁶ De nom civil Josep Maria Galdàcano i Melià, historiador reconegut de qui dona notícia Josep Masot i Muntaner, «Galdàcano i Melià, Josep Maria», dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1974), vol. XI, p. 767.

⁹⁷ Roig, «Text E», dins id., *Els goigs lul·lians*, p. 24.

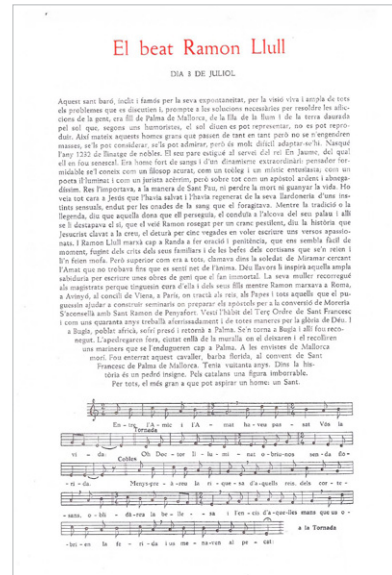
parlar amb l'arxiver fra Valentí Serra per veure si podia trobar-se alguna documentació més concreta sobre el cas dels «presos de la dictadura» i els goigs a ells «destinats», en no veure fulls diferents, va deduir que possiblement l'expressió «pobres vergonyants» fos un eufemisme usat per evitar suspicàcies polítiques i poder ajudar discretament la causa dels represaliats.

La darrera originalitat de tota aquesta variada edició de 1927 és constatar, finalment, que els fulls destinats a «auxiliar les missions» porten al final l'expressió: «Amb llicència eclesiàstica», que no consta als destinats a «auxiliar els pobres vergonyants».

Edició bonica per sobre de tot, però també molt variada de cara al col·leccionisme. Són fulls a una tinta i/o a dues tintes; gravats diversos pel que fa a estampes i orles; amb seriacions diferents amb estampilles manuals on s'indiquen xifres i també amb constància de tiratges successius. Més d'un col·leccionista acabaria adquirint i fent-se amb totes les sèries possibles!

Fulls i informacions documentades a «Amics dels Goigs» i a l'Arxiu Provincial dels Caputxins de Barcelona.

16. Goigs del segle xx, 5⁹⁸

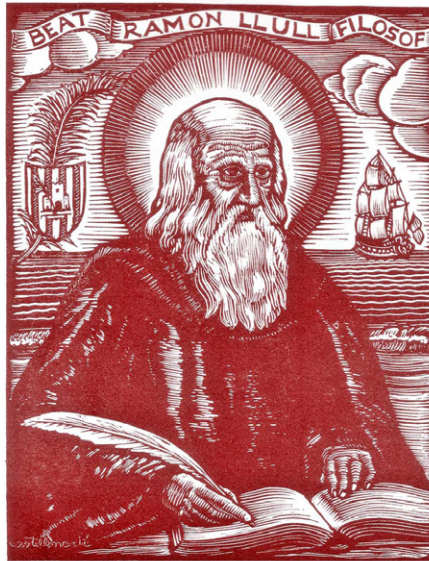
[1] *Goigs a llaor del doctor il·luminat i màrtir beat Ramon Llull. La seva festa es celebra el dia 3 de juliol*, Lletre Rvnd. Pare Hilari d'Arenys de Mar, O. M. C., Música Alfons Quiñones, Xilografia Joan Castells i Martí, N° 87, Barcelona: Montaner & Simón, [1949]. 4 pàgines + un gravat en foli a part.

Goigs de Ramon Llull presentats com a edició de luxe, en paper de fil, de tirada reduïda a 200 exemplars numerats, i que formen part de tota una col·lecció de cent goigs, dins la qual porten el número 87. Van ser gestionats pel pare caputxí Hilari d'Arenys de Mar (1889-1976), escriptor reconegut i poeta implicat en els Jocs Florals de Barcelona i en moltes altres lletres de goigs.⁹⁹ Tota la sèrie va ser aplegada sota el títol de *Primer llibre de goigs* (Barcelona: Montaner i Simon, 1949, 100 quaderns).

La pàgina principal que mostra la lletra dels goigs està presidida per la imatge de Ramon Llull extreta d'un gravat del mexicà Santos Balmori Picazo,

⁹⁸ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/09/18/els-goigs-de-ramon-llull-16/>>.

⁹⁹ Nom que l'escriptor Josep Puig i Bosch va adoptar en entrar a l'orde caputxí. Àmplia informació sobre ell al web *Ciutat, ideari d'art i cultura*. <http://www.civtat.cat/puig_josep.html> (14 de setembre de 2016).

Xilografia (X2) de Joan Castells Martí

que a la Mallorca dels anys 30 va viure envoltat d'intel·lectuals i d'artistes.¹⁰⁰ Flanquegen aquesta imatge, a mode de florons, els escuts de Mallorca i del llinatge Llull segons que es mostren al sepulcre de Ramon Llull de la basílica de Sant Francesc de Ciutat de Mallorca.¹⁰¹

La lletra repassa la biografia de Ramon Llull en un to líric elegant que esmenta, al llarg de les estrofes, paraules dels títols d'algunes de les seves obres, com «l'Amic i l'Amat», «l'Ars magna» i «la Doctrina [...] pueril».

¹⁰⁰ La Universitat d'Anvers conserva actualment aquest gravat original. A la làmina pot llegir-se: «Beatus magister noster Raimundus Lullus» i «Pinxit: S. Balmori» al final. A l'angle superior esquerre apareix una de les figures lul·lianes, i a la mà del beat un llibre amb el títol *Ars Magna*.

¹⁰¹ Miquela Sacarès Taberner, «“Dispositor sum sanitatis”, el sepulcre de Ramon Llull», *Locus Amoenus* 11 (2011-2012), pp. 55-77.

Per primera vegada apareix, en uns goigs dedicats al beat, una nota històrica acompanyant el text poètic. Va ser un costum incorporat als goigs del segle xx per tal d'oferir altres informacions sobre les personalitats a les quals es dedicaven les estrofes laudatòries. En aquest cas és un franciscà qui parla de Ramon Llull, el caputxí Hilari d'Arenys de Mar, que també és l'autor de la poesia dels goigs. La biografia que les seves ratlles desglossen és molt diferent de la cantada a les cobles. Informa puntualment com era, què va fer i quin ideari va condicionar la seva vida, una síntesi cabdal que acaba definint la personalitat del beat tot dient: «Dins la història és un pedró insigne. Pels catalans una figura imborrable. Per tots, el més gran a què pot aspirar un home: un Sant». Final que és una clara al·lusió al procés en curs d'una canonització mai no aconseguida.

Una partitura d'Alfons Quiñones acompanya els goigs. Aquest músic va compondre també les melodies corresponents als goigs de la Mare de Déu de la Mercè, de Núria, del Crist de Llivia i dels sants Gaudenci i Joan Baptista, tots de la col·lecció del pare Hilari.

Un cop més, Josep Capdevila i Sanitjas ha fet possible l'audició d'aquesta partitura, i la seva melodia pot sentir-se tot establint connexió en línia amb el web *Els goigs d'Obaga*.¹⁰²

Hem començat dient que aquests goigs van ser publicats en paper fil, en una presentació molt exclusiva. Doncs bé, aquesta oferta editora incloïa un foli encartat amb tots els goigs publicats, on s'oferia un dibuix original de gran mida, en alguns casos firmats pels artistes. En el cas present, l'obra triada va ser una xilografia del gravador Joan Castells i Martí que representava el «Beat Ramon Llull filòsof», segons que posa la mateixa estampació.¹⁰³ Artista reconegut en l'art de treballar la fusta, va formar part, en el seu moment, del grup d'artesans establerts al Poble Espanyol de Barcelona.¹⁰⁴

Són un total de cinc pàgines d'informacions lul·lianes segons l'esquema dels goigs, entrat el segle xx, ara completat amb la incorporació tecnològica del segle xxi a través de l'àudio citat en nota en aquesta mateixa notícia.¹⁰⁵

Goigs documentats en un arxiu particular.

¹⁰² <http://www.rostoll.cat/obaga/Faristol/Goigs/&Beats/B_RamonLlull_Generic.mp3> (14 de setembre de 2016).

¹⁰³ Va publicar «Gravat i civilització», *Boletín interior informativo Barcelona: el Centro* 82 (1964), pp. 19-24.

¹⁰⁴ Segons Roig, «Text G», dins id., *Els goigs lul·lians*, p. 32.

¹⁰⁵ Per als interessats en la temàtica dels goigs i la seva difusió electrònica: Nora Vela, «Els goigs a través de recursos electrònics», *BiD: Textos universitaris de biblioteconomia i documentació* 23 (desembre 2009). <<http://dx.doi.org/10.1344/105.000001509>> (18 de novembre de 2016).

17. Goigs del segle xx, 6¹⁰⁶

[1] *Goigs lul·lians de la Puritat de Nostra Dona la Verge Maria*, Lletre de Mn. Bartomeu Guasp Gelabert, Música de Mn. Antoni Matheu Mulet, 1ª edició musicada: abril 1965, Edició a càrrec d'«Amics dels Goigs», Barcelona: Torrell de Reus, 1965 (Torrell de Reus: 345).¹⁰⁷

Després dels darrers goigs comentats, del segle xx, situats a Barcelona, segueixen ara els fulls vinculats a mallorquins, per redacció o per gestió, que mantindran el protagonisme fins al moment present, independentment del lloc d'impressió.

Un certamen literari va ser l'origen dels presents.

¹⁰⁶ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/10/02/els-goigs-de-ramon-llull-17/>>.

¹⁰⁷ Al *Catàleg bibliogràfic dels goigs editats per Torrell de Reus 1954-1966* (Barcelona: Altés, 1976), p. 31, consta que es van fer dues presentacions, una en paper de fil i una altra de corrent. «Amics dels Goigs de Barcelona» va assumir l'edició present.

La nota al peu del full diu textualment: «Treball premiat amb el “Brot de la mata escrita del Puig de Randa” (*Scopus dumus randensis*) en el Certamen Internacional Mariològic-Lul·lià celebrat a Palma de Mallorca l’any 1954».¹⁰⁸ L’escriptor Bartomeu Guasp, autor de la poesia guardonada, es troba inclòs al *Diccionari d’escriptors lul·listes*.¹⁰⁹

Per entendre el text, que arrenca des del títol amb la constatació que es tracta d’uns «Goigs lul·lians de la Puritat de Nostra Dona la Verge Maria», cal recórrer al corpus literari de Ramon Llull. Entre les obres seves en prosa es troba la titulada *Llibre de santa Maria*, escrita ca. 1290-1292, que representa un diàleg entre personatges de caràcter al·legòric sobre Maria, convertit per l’autor en un veritable homenatge amorós.¹¹⁰

L’estrofa d’entrada dels goigs s’adreça clarament a «Ramon benaventurat / Doctor de la Immaculada». Les cobles següents repassen la seva vida i aprofiten qualsevol ocasió per al·ludir la Mare de Déu, motiu de la seva veneració i dels goigs. Així ens assabentem que se li va aparèixer «ran de l’arc de l’Almudaina».

A Randa vàreu bastir
un altar a Nostra Dona
fent-ne el Carmel mallorquí.

Enmig d’un gran lirisme li diu que és «Lliri en flor», «fresc imant»... Esmenta el «Llibre de Sancta Maria» que li dedica, com també el fet que «Porten títol marià / les ermites de Blanquerna». Bartomeu Guasp, el nostre poeta guardonat, segueix explicant com «sis-cents anys abans que Roma / el Misteri definís / de la Pura sense broma, / ja l’havíeu proclamat», i com «“lugorosa e resplendent” / vostre seny la imaginava».

Les últimes estrofes són dedicades a justificar que els seus *llaus* a la Puritat de Maria han fet que les gents la prenguessin en veneració —que era el propòsit del certamen mariològic—, i acaben agraïnt el culte a la Immaculada professat per Ramon Llull.

¹⁰⁸ Sobre la «*dumus randensis*» vegeu la notícia 3.

¹⁰⁹ Trias Mercant, «Guasp Gelabert, Bartomeu», dins id., *Diccionari d’escriptors lul·listes*, p. 207.

¹¹⁰ Vegeu nota 29. Sobre la filosofia d’aquesta obra escriu Sarah Jane Boss, «Ramon Llull’s *Llibre de Santa Maria*: Theodicy, ontology and initiation», *SL* 51 (2011), pp. 25-51. Sobre la «puritat» de Nostra Dona parla concretament entre les pp. 20-30.

La xilografia de segles anteriors, que presideix el full i signada per Vallespir, ja ha estat comentada en uns altres goigs i a la notícia 15.

Pel que fa a la música, l'autor de la partitura és el compositor Antoni Matheu Mulet.¹¹¹ Josep Capdevila i Sanitjas n'ha fet possible l'audició, com en altres ocasions, i la seva melodia pot sentir-se tot establint connexió en línia amb el web *Els goigs d'Obaga*.¹¹²

En definitiva, són uns goigs a Ramon Llull inspirats en la seva devoció a la «Puritat de Nostra Dona la Verge Maria». No seran els únics.

Goigs documentats a l'arxiu d'«Amics dels Goigs».

¹¹¹ Centre de Recerca i Documentació Musical, «Matheu i Mulet, Antoni», dins *Gran Enciclopèdia de Mallorca* ([Mallorca]: Promomallorca, 1989-2005), vol. X, p. 358.

¹¹² <http://www.rostoll.cat/obaga/Faristol/Goigs/&MD/MD_PuritadNostraDona_&Matheu.mp3> (30 de setembre de 2016).

18. Goigs del segle xx, 7¹¹³

GOIGS RAMON

al BEAT LLULL

Doctor

Penitent de la
i compatró de

Muntanya de Randa
la seva parròquia

il·luminat

Més, un jorn va deturats
per plorar l'entrell aort,
oh Ramon, i sangloteis
la cançó del DISCONFORT,
l'amargor, con calas, omplia
cada còbra del dèu...

Nostre poble estava en sabu,
nosra sang estava en bull,
quan Malhora va infantar,
oh gran malfar Ramon Llull,
Les aures de Baga
vosra sang ha rubricat...

Les sugeres que amor tira
vos forença a ple pit,
el qu'eu mira, ja us admira
bon planar i bon polir,
Seguint l'art de joieria
vostre pensat el cant erant...

Oh Randa, muntanya amada,
muntanya de vida
on la pedra es calçada
en el dèu de l'home,
Quina gloria no es venia
del penitenc demeritat...

De Miramar sortís
la transcendència del mot,
de Miramar, alegria
i descobert de Ramon:
Vostre que sens via llanguia
Familiar abundant...

Claret en creu, cels vegades,
Joventut vos feu present,
Les vistes retindreu
us donaren moment
de deure la vida impia
i seguir la caritat...

Present altes de coloma
vos alçar el vol supren,
us veia cels vells Ramon,
us veia Jerusalem,
tot deure, tot floc poblat...

Puix vos l'Amic de l'Amat,
om el qu'eu en via confia,
Humilis nostra via,
oh Doctor *il·luminat*.

Text fragmentari de Mn. Llorenç Ribet Música d'Antoni Pérez Moya Xilografia d'Antoni Gelabert

Edició Juliol del 1980 ELS GOIGS DE LA MUNTANYA DE RANDA. N° 10 Impremta Roig-Campos

GOIGS RAMON

al BEAT LLULL

Doctor

Penitent de la
i compatró de

Muntanya de Randa
la seva parròquia

il·luminat

Més, un jorn va deturats
per plorar l'entrell aort,
oh Ramon, i sangloteis
la cançó del DISCONFORT,
l'amargor, con calas, omplia
cada còbra del dèu...

Nostre poble estava en sabu,
nosra sang estava en bull,
quan Malhora va infantar,
oh gran malfar Ramon Llull,
Les aures de Baga
vosra sang ha rubricat...

Les sugeres que amor tira
vos forença a ple pit,
el qu'eu mira, ja us admira
bon planar i bon polir,
Seguint l'art de joieria
vostre pensat el cant erant...

Oh Randa, muntanya amada,
muntanya de vida
on la pedra es calçada
en el dèu de l'home,
Quina gloria no es venia
del penitenc demeritat...

De Miramar sortís
la transcendència del mot,
de Miramar, alegria
i descobert de Ramon:
Vostre que sens via llanguia
Familiar abundant...

Claret en creu, cels vegades,
Joventut vos feu present,
Les vistes retindreu
us donaren moment
de deure la vida impia
i seguir la caritat...

Present altes de coloma
vos alçar el vol supren,
us veia cels vells Ramon,
us veia Jerusalem,
tot deure, tot floc poblat...

Puix vos l'Amic de l'Amat,
om el qu'eu en via confia,
Humilis nostra via,
oh Doctor *il·luminat*.

Text fragmentari de Mn. Llorenç Ribet Música d'Antoni Pérez Moya Xilografia d'Antoni Gelabert

Edició Juliol del 1980 ELS GOIGS DE LA MUNTANYA DE RANDA. N° 10 Impremta Roig-Campos

[1] Llorenç Ribet, *Goigs al beat Ramon Llull. Doctor il·luminat. Penitent de la Muntanya de Randa i compatró de la seva parròquia*, Text fragmentari de Mn. Llorenç Ribet, Música d'Antoni Pérez Moya, Xilografia d'Antoni Gelabert, Edició Juliol del 1980, [Campos]: Impremta Roig-Campos, 1980 (Els Goigs de la Muntanya de Randa, n° 10). Un full de 35 x 24 cm a dues tintes. ¶ [2] Llorenç Ribet, *Goigs al beat Ramon Llull. Doctor il·luminat. Penitent de la Muntanya de Randa i compatró de la seva parròquia*, Text fragmentari de Mn. Llorenç Ribet, Música d'Antoni Pérez Moya, Edició Juliol del 1980, [Campos]: Impremta Roig-Campos, 1980 (Els Goigs de la Muntanya de Randa, n° 10). Un full de 35 x 24 cm a dues tintes. [Al peu de l'estampa] «EL BEAT RAMON LLULL, el qual, estant a la muntanya de Randa, tingué una aparició de Jesús Crucificat, i en anar a abraçar-lo, desaparegué la figura, i es trobà amb la creu sola (Tradició randina)».

Dos goigs lul·lians més, paral·lels, impresos el 1980 i fets a Campos, Mallorca. La lletra de Llorenç Ribet ja va ser editada l'any 1927 en format de full solt i va quedar comentada a la notícia 14, a pesar d'haver estat reduïda

¹¹³ Font: *Vademecum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2016/10/23/els-goigs-de-ramon-llull-18/>>.

en aquesta ocasió, ja que li falten quatre estrofes.¹¹⁴ També la partitura és del mateix músic, Antoni Pérez Moya; la música és audible des del web de Josep Capdevila *Els goigs d'Obaga*.¹¹⁵

Dues novetats a destacar. En primer lloc, l'estampa principal, tan diferent en totes dues tirades. El reconegut xilògraf Antoni Gelabert il·lustra un dels dos tiratges que van fer-se. L'altre reproduceix una vella xilografia també comentada (notícia 7), que procedeix d'uns goigs del segle XVIII i representa la mateixa aparició a Randa.

L'original i personalíssima il·lustració d'Antoni Gelabert (Barcelona, 1911-1980) contrasta amb la que acompanya l'altre full per representar la mateixa escena.¹¹⁶ Ramon Llull és interpretat aquí amb una força impactant que imagina una visió feréstega de l'il·luminat ermità en rebre la inspiració divina per escriure: en una mà porta la creu i en l'altra, la ploma. L'artista ha excel·lit en l'art de l'exlibris i també ha il·lustrat molts goigs.¹¹⁷

La segona novetat rau en les mides del full dels goigs respecte del que s'ha vist fins ara: són en gran foli, amb una presentació a dues tintes i seriats amb un mateix número, el 10, dins d'una col·lecció titulada «Els goigs de la Muntanya de Randa», de la qual no van sortir més números.

Dos goigs que salten a la vista, al costat dels anteriors, pel seu aspecte físic: color del paper, mides destacades i la imatge tan moderna que presideix un dels dos fulls.

Goigs documentats en un arxiu particular.

¹¹⁴ Roig, «Mn. Llorenç Riber i Campins, pvre.», p. 107.

¹¹⁵ Vegeu nota 92.

¹¹⁶ Josep M. Cadena, «Gelabert i Casas, Antoni», dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1975), vol. VIII, p. 38.

¹¹⁷ La publicació *Ex-libris* va dedicar un número monogràfic amb diverses contribucions a les seves xilografies: «Antoni Gelabert i Casas», *Ex-libris: portaveu de l'Associació catalana d'exlibristes* 44 (2010).

Cortès, en una comunicació presentada a les *Jornades d'Estudis Locals d'Inca* de l'any 2006, arriba a inventariar fins a 67 composicions gogístiques seves.¹²¹ I que els estudis lul·lians no li eren aliens, ho demostra el fet que va traduir del llatí al català, per primera vegada, diverses obres teològiques de Ramon Llull publicades sota el títol *Darrer llibre sobre la conquesta de Terra Santa*.¹²² El perfil del beat que traça Llabrés en els goigs és el de la seva vida explicada com una homília en vers, senzilla i poètica. Al final escriu una al·lusió al fet que «De la llengua catalana / sou espill i forjador», i fa un prec: «Des de la Terra Promesa / siau força en el combat. / *Dau amor; dau saviesa, / oh sant amic de l'Amat*».

La «Nota històrica» va firmada pel doctor Josep Amengual i Batle (n. 1938), superior de la Congregació de Missioners dels Sagrats Cors.¹²³ Dedicava el seu escrit a repassar la vida del beat en pinzellades breus molt orientatives. Diu que «la llengua catalana assolí un grau insospitat de maduresa dins la seva immensa producció literària», i cita els títols de les obres seves següents: *Ars Magna, Blaquerna, Llibre d'amic i amat, Arbre de filosofia d'amor, Llibre de contemplació, Llibre del gentil i dels tres savis* i *Doctrina pueril*. Acaba amb la vella i constant reivindicació de la causa lul·liana que hem vist des dels primers goigs del segle XVIII: «que es vegi coronat un procés de canonització ja secular».

L'autor de la partitura impresa al revers del full és Francesc Batle i Pons (n. 1933), franciscà T.O.R.¹²⁴ És un compositor que ha fet també d'altres melodies per a goigs. Aquesta música és audible, com en altres ocasions, des del web de Josep Capdevila *Els goigs d'Obaga*.¹²⁵

Una bonica xilografia separa la partitura de la nota històrica comentada. Representa «Dos angelets del tipus tenant, sostenen un llibre el qual apareix voltat de raigs, les seves pàgines estan escrites amb el seu títol: “De Amico et Amato” [...] se l’ha de relacionar [...] amb les xilografies de l’impremta Guasp».¹²⁶

¹²¹ Santiago Cortès i Forteza, «Els goigs de Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell», *Jornades d'Estudis Locals d'Inca* 7 (2006), pp. 93-104.

¹²² Ramon Llull, *Darrer llibre sobre la conquesta de Terra Santa*, traducció de Pere Llabrés, Clàssics del Cristianisme 91 (Barcelona: Proa, 2002).

¹²³ Documentat a la *Gran Enciclopèdia de Mallorca* (Inca: Promomallorca, 1989), vol. I, p. 148.

¹²⁴ *Ibid.*, vol. II, p. 46.

¹²⁵ <http://www.rostoll.cat/obaga/Faristol/Goigs/&Beats/B_RamonLlull_Generic&Batle.mp3> (30 de setembre de 2016).

¹²⁶ És el comentari que Miquela Sacarès Taberner escriu sobre aquest gravat, que documenta en la seva tesi doctoral *Vivat ars lul·liana: Ramon Llull i la seva iconografia* (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2014), p. 224. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/284949>> (16 de juliol de 2016). Vegeu ara

La gestió d'aquests goigs, prou explícita entre les notes que acompanyen la citació que encapçala el full, i que consten entre l'anvers i el revers de les seves dues pàgines, va ser encarregada a la magnífica col·lecció de 150 goigs mallorquins que va fer possible Francesc Salleras i Juan sota el títol de «Col·lecció de goigs "La Sibil·la"». Explica en el seu catàleg que, des del 1975, va voler que «no fos simplement una col·lecció de Goigs mallorquins, sinó que també servís d'estímul per aplegar persones interessades pel tema [...] que ens ajuden a conèixer i a entendre millor la vida i la cultura del nostre poble».¹²⁷ La categoria dels col·laboradors del cas present és una mostra de les magnífiques aportacions que aquesta sèrie va propiciar. Amb una mida de gran foli i un paper noble, la seva consulta és garantia de treball ben fet i ben presentat.

Goigs documentats en un arxiu particular.

id., *Vivat ars lulliana: Ramon Llull i la seva iconografia* (Palma: J. J. de Olañeta, 2016).

¹²⁷ Francesc Salleras i Juan, «Pòrtic», dins *Catàleg de la col·lecció de goigs «La Sibil·la»* (Ciutat de Mallorca: Taller Gràfic Eugeni, 1997), pp. 5-6.

20. Goigs del segle XXI, 1¹²⁸

[illegible]

LA VIDA DE RAMON LLULL SEGONS QUE EXPLIQUEN ELS SEUS GOIGS

NORA VELA

La gran personalitat del beat Ramon Llull és tractada als goigs com un intent d'acostar la seva vida i la seva devoció a la cultura popular.

L'interès pègic pel seu futur atreia a Mallorca el segle XVIII, en voler vindre la seva santedat, questionada pel dominic Nicola Figuera, que havia aturat la causa de la seva canonització, i que el papa Benet XIV, el 1786, atenia en procés de reconsiderar. Els primers versos la expressen el fet: «Fessem bé a la causa p'el nostre ben, i a la de la nostra terra, i a la de la nostra religió». El 1787, el poeta mallorquí Joan de Sureda, amb una mateixa intenció, fetes pel bisbe de Segorbe Ferrn Antón Capó, Josep Guanyó i Esteve Trias, amb xifres molt similars firmades per: Capó la primera i per Guanyó l'any 1769 la segona. Un dels títols d'els *Goigs del Dr. Humanyó i Martí B. Ramon Llull*. Tot i vers és un cant a la seva vida eremítica inicial, aparicions que veu, activitat poètica, viatges per convertir i ensenyar, discurrir en amb els textos i la seva santedat. Una realitat poètica, personalitzada: «Mallorca el ser von ha dit / Cel la Santedat / el martiri la Bojia / i Tu l'Universitat».

Al 1869, un segle més tard, la mateixa impremta Guasp estampa uns goigs nous en castellà, amb una xilografia diferent i tan excel·lent com les anteriors. En aquest full tres dades noves apareixen sobre la seva biografia: que el rei Jaume II li havia atorgat honors quan era jove, que havia professat en l'orde de sant Francesc i que el papa i el rei l'havien nomenat patró de la Universitat.

Al segle XX, Joan Batlle escriu i edita l'any 1924, a la seva llibreria de Barcelona, uns *Gaigs a l'Arcangelich Doctor lo Beat Remon Llull*. Entre els seus versos s'esmenta explícitament per primera vegada una obra seva: «*L'Ars Magna n'és la clau d'or* que pren vostre apostolat». Així mateix surt al·ludida la *Doctrina puertà* a les diverses edicions dels gaigs rimats per Hilari d'Arenys de Mar redactats també en la dècada dels anys 1920.

Poc després, el poeta i hagiògraf mallorquí Llorenç Ribet escriu uns altres *Goigs al beat Ramon Llull, Doctor l'Humenat*, que musica Antoni Pérez Moya i que s'estampen a Barcelona el 1927. De notòria qualitat lírica i amb freqüents al·lusions a d'altres obres seves com el *Llibre d'Amic e Amat*, o *No Descobrir*, van ser reeditats anys després a Mallorca, per la parroquia de la qual és compatriota, el 1980 i dins de la col·lecció «Goigs de la Muntanya de Randà, 10». Porten una original xilografia d'Antoni Gelabert.

Finalment un text nou de Pere Llabrés amb música de Francesc Batle, porta el títol de *Goigs al beat Ramon Llull*. Són fetes a Mallorca dins de la «col·lecció La Sibila», 64^a. Daten de l'any 1985 i va patrocinar-los l'Estudi General Lluà-Llà. La nota històrica de Josep Amengual, al revers del full, acaba reivindicant el mateix objectiu que esmentàvem en començar aquest escrit: que la devoció i la figura de Ramon Llull «torna a ser objecte d'estudi per tal que es vegi coronat un procés de canonització ja secular».

[illegible]

[1] Llorenç Ribet, *Goigs a llaor del benaventurat màrtir i doctor il·luminat Ramon Llull*, Nora Vela, «La vida de Ramon Llull segons que expliquen els seus goigs», Música d'Antoni Pérez Moya, Edició [...] amb motiu de la conferència sobre «Religió i religions, noves perspectives» que impartí el Sr. Ignasi Moreta, Barcelona: Amics dels Goigs, 2014, 2 pp. (Goigs de la Tercera etapa; número 203).

La diferència d'aquesta nova edició del text de Llorenç Riber, que ja havia estat publicat l'any 1927 per primera vegada, vist i comentat a les notícies 14 i 15, i reeditat novament l'any 1980 (notícia 18), rau en l'estampa que acompanya els goigs, que reproduïx un fragment de la miniatura novena del manuscrit de la Badische Landesbibliothek Karlsruhe de l'obra de Tomàs Le Myésier *Breviculum ex artibus Raimundi Lulli electum*, escrit cap al 1321.

Al revers, una nota meva introduïa en poques paraules la forma com els populars goigs havien tractat la vida de Ramon Llull, encabint-la en poques estrofes, per tal de fer-la arribar als seus lectors i cantaires: les primeres edicions

del segle XVIII tenien un afany reivindicatiu de la seva santedat qüestionada; després s'anaven introduint títols d'algunes de les obres seves; recentment, el to líric dels poetes més moderns ha lloat amb preferència la seva figura i la seva mística.

La partitura d'Antoni Pérez Moya de 1927 torna a adjuntar-se un cop més als goigs amb el propòsit de facilitar el seu cant, i també amb el mateix propòsit l'enllacem ara per fer-la sentir des del web de Josep Capdevila *Els goigs d'Obaga*.¹²⁹

Van ser uns goigs fets a iniciativa de l'associació «Amics dels Goigs», tot pensant en les celebracions que es programarien per celebrar el setè centenari del beat. L'any 1965, la mateixa entitat s'havia fet càrrec de la publicació dels *Goigs lul·lians de la Puritat de Nostra Dona la Verge Maria*, de mossèn Bartomeu Guasp, com consta a la referència de la notícia 17.

Goigs documentats al Centre de Documentació Ramon Llull (UB).

¹²⁹ Vegeu nota 92.

21. Goigs del segle xxi, 2¹³⁰

**GOIGS EN LLOANÇA DEL BENAURAT
RAMON LLULL,
DOCTOR IL·LUMINAT.**

**venerat i de Mallorca,
despullat i de Sant Francesc.**

Per la fama que encenis al cor vostre l'esperit.
(Oh Ramon, flum de regala, exultat del cor de mi.)

Va arribar la vostra vida amb el Rei Comandador, la Mar Nostre, la mare Reina la dona sempre i celar.
A Mallorca se gloriava presentant moltes reges...

Quan neixies, m'n l'illa jadhiva a cor batent, bell ent que sempre bella, sanada li escata florir!
I la vostra florera, rema vira en cada cor...

Ram gerit de joventut, la gran Cor va se encien, tot delici de grandesa, flum de l'arc enada, Excel·lis en jughall, i en anar-se capell...

Esdeviní totes de fora a un amor il·lecció, plom nit, se va manifestar una llum, que neta en vira, i un fervor reüll i cala d'una el amor confitell.

**les esglésies
i les seves
la Basílica
de Ciutat de Mallorca**

Exposen saber i doctrina en el bell cantonell;
Des pertor la subjecció, com el Pare sant Francesc.
Fins el bosc se va enruia quan l'Amic vira de fallit.

Prenut una hom arjada un'cosidat de francescos, Misericòrdia donada, vira, el cel m'ha delecte.

Un canons de caritat, quies el bosc fira vira...

Defensor de Terra Santa, en Cancell i ches parat, l'entor el gip i la compaña los com el orientat.

Un gran corant de Regia, davant l'illa vira esmentit.

De l'Esplèndida heroncia, se saluta per l'hector, i el l'ort per via avança contemplat una herbol.

Comit Regia en vira fort, Reu que m'n se pertor el ort...

**les esglésies
i les seves
la Basílica
de Ciutat de Mallorca**

Despertat de Terra Santa, en Cancell i ches parat, l'entor el gip i la compaña los com el orientat.

Un gran corant de Regia, davant l'illa vira esmentit.

De l'Esplèndida heroncia, se saluta per l'hector, i el l'ort per via avança contemplat una herbol.

Comit Regia en vira fort, Reu que m'n se pertor el ort...

NOTA

Ramon Lull vaig a Ciutat de Mallorca el 1232, tres anys després de la reconquesta del Rei Jaume I. Els seus parcs circumdants de Barcelona, amb possibles arrels a Sant Andreu de Llauradors, a la Plaça Major de Palma hi ha una versió fidele, col·locat al·la el 1809, que servia el possible lloc de memòria. De ben pava ja em endava l'Amic i l'herbol de vira...

Aquest esment de l'Amic fira també el raonament de la nostra cultura que el ennobli i propagi, i en la nostra cultura de vira a Mallorca, i en la nostra cultura, a part de la llum de l'Amic, també en vira l'Amic. En vira l'Amic, i en la nostra cultura, a part de la llum de l'Amic, també en vira l'Amic. En vira l'Amic, i en la nostra cultura, a part de la llum de l'Amic, també en vira l'Amic.

De molts anys se'l vira a Mallorca com a Benaurat i Doctor Il·luminat i de la Immaculada. Els goigs més antics, els de la Casa Pia, presenten: "Acabé la Casa Pia del Sant mallorquí major". I un bon moment, la meua avia, a l'entorn, que m'avia a les meues del l'Amic i de la fira, m'avia a les de "Sant Joan Ramon".

Que vira l'Esplèndida l'Amic i l'herbol a l'Amic i de la fira de l'Amic.

**AQUESTS GOIGS SURTEN A LA LLUM EN PRIMERA EDICIÓ,
COM A RECORDANÇA DE L'ANY LUL·LIÀ ACABAT DE CELEBRAR,
EN ELS 700 ANYS DE L'ENCONTRE DEFINITIU DE L'AMIC AMB L'AMAT.
I HAN PARTICIPAT EL S.GOGISTES TARRAGONINS**

MALLORCA, CAP D'ANY DE 2017

Tirades:
115 ex. en paper especial i 400 ex. en paper ordinari.

Gogistes Tarragonins, núm. 778

Impremta Roig i Campos (Mallorca)

**GOIGS EN LLOANÇA DEL BENAURAT
RAMON LLULL,
DOCTOR IL·LUMINAT.**

**venerat i de Mallorca,
despullat i de Sant Francesc.**

Per la fama que encenis al cor vostre l'esperit.
(Oh Ramon, flum de regala, exultat del cor de mi.)

Va arribar la vostra vida amb el Rei Comandador, la Mar Nostre, la mare Reina la dona sempre i celar.
A Mallorca se gloriava presentant moltes reges...

Quan neixies, m'n l'illa jadhiva a cor batent, bell ent que sempre bella, sanada li escata florir!
I la vostra florera, rema vira en cada cor...

Ram gerit de joventut, la gran Cor va se encien, tot delici de grandesa, flum de l'arc enada, Excel·lis en jughall, i en anar-se capell...

Esdeviní totes de fora a un amor il·lecció, plom nit, se va manifestar una llum, que neta en vira, i un fervor reüll i cala d'una el amor confitell.

**les esglésies
i les seves
la Basílica
de Ciutat de Mallorca**

Exposen saber i doctrina en el bell cantonell;
Des pertor la subjecció, com el Pare sant Francesc.
Fins el bosc se va enruia quan l'Amic vira de fallit.

Prenut una hom arjada un'cosidat de francescos, Misericòrdia donada, vira, el cel m'ha delecte.

Un canons de caritat, quies el bosc fira vira...

Defensor de Terra Santa, en Cancell i ches parat, l'entor el gip i la compaña los com el orientat.

Un gran corant de Regia, davant l'illa vira esmentit.

De l'Esplèndida heroncia, se saluta per l'hector, i el l'ort per via avança contemplat una herbol.

Comit Regia en vira fort, Reu que m'n se pertor el ort...

NOTA

Ramon Lull vaig a Ciutat de Mallorca el 1232, tres anys després de la reconquesta del Rei Jaume I. Els seus parcs circumdants de Barcelona, amb possibles arrels a Sant Andreu de Llauradors, a la Plaça Major de Palma hi ha una versió fidele, col·locat al·la el 1809, que servia el possible lloc de memòria. De ben pava ja em endava l'Amic i l'herbol de vira...

Aquest esment de l'Amic fira també el raonament de la nostra cultura que el ennobli i propagi, i en la nostra cultura de vira a Mallorca, i en la nostra cultura, a part de la llum de l'Amic, també en vira l'Amic. En vira l'Amic, i en la nostra cultura, a part de la llum de l'Amic, també en vira l'Amic. En vira l'Amic, i en la nostra cultura, a part de la llum de l'Amic, també en vira l'Amic.

De molts anys se'l vira a Mallorca com a Benaurat i Doctor Il·luminat i de la Immaculada. Els goigs més antics, els de la Casa Pia, presenten: "Acabé la Casa Pia del Sant mallorquí major". I un bon moment, la meua avia, a l'entorn, que m'avia a les meues del l'Amic i de la fira, m'avia a les de "Sant Joan Ramon".

Que vira l'Esplèndida l'Amic i l'herbol a l'Amic i de la fira de l'Amic.

**AQUESTS GOIGS SURTEN A LA LLUM EN PRIMERA EDICIÓ,
COM A RECORDANÇA DE L'ANY LUL·LIÀ ACABAT DE CELEBRAR,
EN ELS 700 ANYS DE L'ENCONTRE DEFINITIU DE L'AMIC AMB L'AMAT.
I HAN PARTICIPAT EL S.GOGISTES TARRAGONINS**

MALLORCA, CAP D'ANY DE 2017

Tirades:
115 ex. en paper especial i 400 ex. en paper ordinari.

Gogistes Tarragonins, núm. 778

Impremta Roig i Campos (Mallorca)

[1] Joan Roig i Montserrat, *Goigs en lloança del benaurat Ramon Lull, doctor il·luminat, venerat a les esglésies de Mallorca, i les seves despulls a la Basílica de Sant Francesc de Ciutat de Mallorca*, Text: Mn. Joan Roig i Montserrat, Melodia: Mons. Valentí Miserachs i Grau, Xilografies: Anatoli Kalaixnikov, Primera edició [...], Campos (Mallorca): Impremta Roig, Cap d'any de 2017 (Gogistes Tarragonins, Goigs, núm. 778).

La primera impressió d'aquests goigs va ser publicada a l'obra del mateix autor, Joan Roig i Montserrat (n. 1940), que porta com a títol *Els goigs lul·lians*.¹³¹

L'any 2011, Lúdia Pelejà publicava una entrevista a Joan Roig on es podia llegir:

He escrit molts anys poesia, i de molt jove ja ho feia, i quan vaig tenir 33 anys vaig publicar un llibret *Camins de terra*, perquè jo sempre he estat lligat al país. També m'he dedicat a l'estudi dels Goigs, per exemple, és el cas de Sant Vicenç de Paül. I també des dels 12 anys els col·leccionava. També cada any he anat escrivint una felicitació de Nadal, sempre amb un tema bastant social. I sobretot després

¹³⁰ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2017/01/01/els-goigs-de-ramon-llull-21/>>.

¹³¹ Roig, *Els goigs lul·lians*, p. 43. També s'hi troba la mateixa partitura de Valentí Miserachs i Grau, a les pp. 41-42.

perquè m'he vist amb l'obligació moral d'escriure goigs. Llavors, enguany n'he fet quatre o cinc, per exemple «Sant Joan de Reus»; i els he volgut dignificar. Hem tingut una llarga història de goigs de grans escriptors en llengua catalana, durant el Renaixement, i posteriors. És un tema que m'agrada, i m'hi he dedicat molt. Intentes donar-hi dignitat i allunyar-ho de la «carrincloneria».¹³²

Una altra de posterior, i més extensa, la hi va fer, per a *Serra d'Or*, Pere Ortís el 2012; hi deia textualment:

un full de goigs és un microcosmos de cultura literària, litúrgica, artística, històrica, etc. [...] No són un gènere menor com de vegades s'ha presentat. Així com una calcografia de petites dimensions pot ser un «gran gravat», un simple full de goigs pot ser una «gran peça»: ni pàtries xiques, ni gèneres menors: allò que és bo, ho és...¹³³

L'aparat artístic és obra d'Anatoli Kalàixnikov, reconegut xilògraf en el camp dels exlibris, que aquí dota el full d'una atenció preferent quan es visualitza per primera vegada.¹³⁴ La imatge principal reuneix tots els símbols lul·lians: Ramon rebent inspiració divina rere un tauló de fusta i vora la mar, una nau amb les veles desplegades amb els escuts de Catalunya i Mallorca, llibres escampats i oberts que mostren, en alguns casos, les figures geomètriques lul·lianes. L'episodi del naufragi patit davant de Pisa el 1307 podria ser l'inspirador del gravat. I, en aquest sentit, és diferent de tota la resta d'imatges incloses en goigs, en les quals Randa o la moreria són els paisatges més evocats.

La música, una partitura polifònica, és feta pel guardonat compositor, director de corals i organista Valentí Miserachs (n. 1943). La fa avinent Josep Capdevila des d'*Els goigs d'Obaga*.¹³⁵

La millor síntesi del text, la fa el mateix autor:

Els versos, amb aire popular, ressegueixen els trets principals de la seva vida: arrels, naixença, joventut lliure i dissipada, després la conversió i la penitència

¹³² Lidia Pelejà, «Entrevista a Joan Roig i Montserrat, rector d'Ulldemolins», *Lidia Pelejà* [blog] (10 de setembre de 2011). <<https://lidiapeleja.wordpress.com/2011/09/10/entrevista-a-joan-roig-i-montserrat-rector-dulldemolins/>> (16 de juliol de 2017).

¹³³ Pere Ortís, «Mossèn Joan Roig, servei a Catalunya amb poesia, goigs i altruisme», *Serra d'Or* 625 (2012), pp. 8-12.

¹³⁴ Vladimir Loburev, «Anatoli Kalàixnikov: mestre rus de l'ex-libris», *Ex-libris: portaveu de l'Associació catalana d'exlibristes* 16 (1997), pp. 19-22.

¹³⁵ <http://www.rostoll.cat/obaga/Faristol/Goigs/&Beats/B_RamonLlull_Mallorca&Miserachs_H.mp3> (30 de setembre de 2016).

al Puig de Randa, i s'hi evoca la tradicional «Mata Escrita», el fervor per Nostra Dona Santa Maria, a més de la incidència en la consolidació de la nostra llengua amb els seus escrits i ensenyaments, la fundació de Miramar, i el seu zel per defensar Terra Santa i fer conèixer el Crist als infidels, i acaba invocant-lo com a Doctor i suplicant el seu favor sobre la Llengua i el País.¹³⁶

Cal llegir tots els versos per assaborir la poesia amb què s'expressen.

El clam final d'aquests goigs fa: «Que aviat l'Església l'inclogui oficialment a la llista dels canonitzats», tal com sospirava esperançant el títol que tenia originalment en deixar escrit: *Goigs en lloança de Sant Ramon Llull* (l'èmfasi és nostre).¹³⁷ Són tres segles que porten els gogistes lul·lians repetint mentalment el desig pro canonització: «Fassem bé a la Causa Pia / del Sant mallorquí major».

* * *

El Nadal de 2015, poc després de l'inici de l'Any Llull, publicàvem «Ramon Llull davant Jesús, infant petit».¹³⁸ El pas inexorable del temps, ens el recorda Joan Roig en rubricar aquests goigs a «Mallorca, cap d'any de 2017» com a «recordança de l'Any Lul·lià acabat de celebrar».

Pelegrina al sepulcre de Ramon Llull, els grafit setcentistes de l'*Arbre de Ciència* dels murs de la catedral¹³⁹ m'evocuen els primers goigs a ell dedicats i els seus detalls comentats progressivament a través de les notícies: arrels, tronc, branques, fulles i fruits; orígens, propòsits, gestors, textos i gravats. Tot un Any Lul·lià vist a través dels seus goigs...

¹³⁶ Roig, *Els goigs lul·lians*, p. 41.

¹³⁷ Ibid., p. 43.

¹³⁸ Vegeu nota 95.

¹³⁹ Teodor Suau, *Itinerari Lul·lià a la Seu de Mallorca* (Palma de Mallorca: Catedral de Mallorca, 2015), f. 10. <http://ramonllull.uib.cat/digitalAssets/359/359195_ramon-llull-fullet-itinerari-seu-cat-low.pdf> (16 de juliol de 2017).

22. Goigs dels segles xx-xxi¹⁴⁰

**GOIGS LUL·LIANS A LA PURITAT
DE NOSTRA DONA**

*«Nostra Dona és més pura e munda que l'aur en sa puritat. La neu és pura per
blancor, e lo cristall és pur en claredat, e lo sol és pur en llugor. Mils encara,
Nostra Dona és llugorosa e resplendent en puritat»*
RAMON LLULL

«ENTRADA
Sol, sol, poncella i vara
d'un llum suau el mantec,
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

Marbre i llit; simulacre
sacral de la neu,
una perleira de naure
allena la fan de Déu.
Al llum, llumeta, mare
de les fonts amb pits d'àngel,
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

Columna blanca espequeja l'aire,
però fa tan lenta llur sang,
que la neu perdura al caire
i l'esquena palpita en blanc.
Blancor fanejant i avara
del seu nu nevot i lent
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

La boira munta riu
fils somnis, fila veu,
perquè agulla una cruïra
d'osor, dotze, tretze entel.
—Quina creueta més clars—
canta, espegeint el vent,
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

Quant la neuja és pobilla,
quanten perles sobre el pit
i, adhor, tota el vol, la beilla
una tumbaga per dit.
L'haucor que, vora l'ara,
roben cos i enteriment,
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

Quant la munteta marona
coberto el liti estimat,
amb cada bona i dona
un mós de naure esponjat.
—Quina llumosa, ma mare,
que tanta de sol bonet!
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

La neu es perja a la branca
i a les arrels fins i tot...
empero la blanca blanca
sempre medita a un cap de brot.
Sola que si el mal l'ampara
la desfalla el sol ponent,
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

Nou polida, rosa crivida
del port verge d'un rosc,
l'alba padrona e crida
per a d'astre el lloc que té;
i malgrat, me —i suau,
tota suau, blanc llament—,
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

Blanca és olina la cascada,
—Blanca Blanca de l'aglad—,
a miç canot és virolada,
i en el fons, blanca com mai.
Haneu nat que la repara
boilella l'Ocupopotat.
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.*

TORNADA
Sol, sol, poncella i vara
d'un llum suau el mantec,
*Nostra Dona és millo, encara,
llugorosa i resplendent.»*

Llorenç Moya Gilabert

[1] Llorenç Moya, «Goigs Lul·lians a la Puritat de Nostra Dona Santa Maria», dins id., *Poesia escollida*, selecció i estudi preliminar de Miquel Àngel Vidal, Muro: EnSiola, poesia, 2016, pp. 334-336.

Els goigs de Ramon Llull que vam revisar en el marc del seu 700 aniversari tenen, ací, un colofó interessant i diferent. Tot i que aquests «goigs lul·lians» no tracten directament sobre la figura del beat ni s'han imprès com a full solt, els hem inclòs excepcionalment perquè constitueixen una proposta original de reescriptura culta del gènere gogístic a partir de fórmules i temes de l'obra de Ramon Llull.

Són uns goigs inèdits fins fa pocs anys, ja que s'han donat a conèixer recentment. Havien romàs ignorats fins ara, conservats secretament entre manuscrits, possiblement des del 1957, fins que van ser descoberts per un investigador en replantejar-se la seva tesi doctoral sobre el poeta mallorquí Llorenç

¹⁴⁰ Font: *Vademècum*. <<https://mariatoldra.wordpress.com/2017/01/29/els-goigs-de-ramon-llull-i-22/>>.

Moyà i Gilabert. Van ser divulgats per primer cop en quedar integrats en la seva monografia doctoral i presentats davant del tribunal corresponent de la Universitat de les Illes Balears l'any 2012. Van quedar publicats obertament en línia a través del repositori en format digital Tesis Doctorals en Xarxa (TDX).¹⁴¹

L'any següent, el 2013, un article del seu autor, Miquel Àngel Vidal, oferia una edició impresa dels goigs a Ramon Llull emmarcats en el conjunt de poesies gogístiques de Moyà. Una *Miscel·lània Albert Hauf* les acollia amb el títol «Els goigs de Llorenç Moyà», i a la pàgina 235 es podien llegir totes les cobles de la composició dedicada a la devoció lul·liana.¹⁴²

Van tornar a imprimir-se sobre paper en una monografia molt acurada i dedicada a la totalitat dels goigs sobre Llull, feta per un altre estudiós mallorquí al començament de l'Any Lul·lià de 2016.¹⁴³

Finalment, acaben de ser editats inclosos en una monografia dedicada a la totalitat de l'obra poètica de l'autor dels goigs.¹⁴⁴ El doctor Miquel Àngel Vidal Pons n'és l'autor i exposava el cas a la pàgina 918 de la seva tesi:¹⁴⁵

Quant als «Goigs lul·lians a la puritat de Nostra Dona Santa Maria», escrits el 1957 (encara que no en sabem la data precisa), cal dir que s'han conservat per una felix casualitat. Mentre estava realitzant la catalogació de l'ALMG, me'n vaig adonar que al dors dels manuscrits dels contes «El mirall» i «Història per a un canterano» hi havia diversos poemes mecanografiats. Els vaig reconèixer tots excepte un que, en transcriure'l, vaig comprendre que es tractava d'un goig inèdit. Hi era complet: títol, quartet inicial i final, les nou cobles de cos i l'any de composició. No puc creure que Moyà, que conservava tot el que escrivia (fins i tot esborranys o composicions rebutjades a llibres seus), no tengués cap interès en la seva conservació. Possiblement (o això és el que crec) en devia tenir —com dels altres poemes del revers dels contes— alguna altra versió mecanoscrita que es deu haver perdut. A més, és un dels goigs més inspirats que escriví. Pertany al final de l'època barroca, escrit en el mateix moment que estava confegint els *Panegírics blancs*, i té un alè líric i una elaboració metafòrica molt superior als d'aquest conjunt.

¹⁴¹ Miquel Àngel Vidal Pons, *Llorenç Moyà. Vida i literatura (Poesia i prosa)*, tesi doctoral [...] dirigida per Joan Mas i Vives (Palma: Universitat de les Illes Balears, 2012), pp. 918-921. <<http://hdl.handle.net/10803/84089>> (21 de gener de 2017).

¹⁴² Miquel Àngel Vidal, «Els goigs de Llorenç Moyà», *Estudis de llengua i literatura catalanes* 66 (*Miscel·lània Albert Hauf* 5) (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013), pp. 208-239.

¹⁴³ Roig, *Els goigs lul·lians*, pp. 37-38 (la imatge que acompanya aquesta notícia prové de la p. 38).

¹⁴⁴ Llorenç Moyà, «Goigs Lul·lians a la Puritat de Nostra Dona Santa Maria», dins id., *Poesia escollida*, selecció i estudi preliminar de Miquel Àngel Vidal (Muro: EnSiola, poesia, 2016), pp. 334-336.

¹⁴⁵ Vidal, *Llorenç Moyà*, p. 918.

El tema d'aquesta devoció, el de l'exaltació de la «Puritat» de la Mare de Déu, ja ha estat tractat a la notícia 17. No obstant això, la forma del seu enfocament difereix molt de l'anterior a causa del guió lul·lià de partida i de l'alt lirisme de la composició.

Les cobles dels goigs de Moyà van precedides sempre, en totes les edicions esmentades, d'un text basat en el *Libre de Sancta Maria* de Ramon Llull on exposa com n'és, de «pura», Nostra Dona, i diu que és més pura que l'or, més que la neu, més que la transparència del cristall, més que la llum del sol, molt més que totes aquestes pureses...¹⁴⁶ Aquest text inspira directament Llorenç Moyà per dedicar cada cobla dels seus goigs a glossar poèticament els símls de la puresa mariana. I va anomenant aquells conceptes que s'associen a la claror més pura: marbre, lliris, neu, nacre de les petxines, llum de la lluna, coloms blancs, boira, vent... Passa després a assimilar la puresa a vivències terrenals: la núvia pubilla, l'amor maternal, l'esclat de l'alba, el roser marià simbòlic, Déu fet home d'una verge pura... Són uns goigs totalment diferents, plens de lirisme que, a vegades, incorporen expressions literals de textos de Ramon Llull.

* * *

Al marge d'aquests goigs inspirats per la Puritat de Madona entesa a l'estil Ramon Llull, Llorenç Moyà dedicà al beat dues poesies més, editades al volum *Poesia escollida*, que citem en nota. Una composició inèdita, històrica i titulada «La conversió de Ramon Llull», de la qual es copia el fragment final en aquell volum.¹⁴⁷ I una altra de dedicada a «El Beat Ramon Llull», que forma part de la sèrie poètica de temàtica hagiogràfica anomenada «Flos sanctorum», «conjunt de dècimes escrites entre l'agost de 1951 i el desembre de 1953 [...] que va obtenir el primer premi al certamen dels centenaris del naixement de Costa i d'Alcover».¹⁴⁸ Amb els seus versos magnífics posem el colofó a la sèrie de notícies sobre els goigs dedicats a Ramon Llull des del segle XVIII fins a l'actualitat.

¹⁴⁶ ORL X, 88.

¹⁴⁷ Moyà, «De la conversió de Ramon Llull», dins id., *Poesia escollida*, pp. 277-278.

¹⁴⁸ Id., «La plenitud del barroc: *Flos sanctorum* i *Via Crucis*», ibid., p. 27.

El Beat Ramon Llull
Qui us digué Barbaflorida?
No lliris; sobre l'eixut,
cascada de plenitud,
fèrvida de l'embranzida.
Torrentada migpartida
en rínxols de caritat,
jo et fretur, però l'esclat
del teu iris m'emballuma:
dins el goig de tanta escuma
s'hi barreja, a pler, l'Amat.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Id., «El Beat Ramon Llull», *ibid.*, p. 128.

Bibliografia citada

- Ainaud i de Lasarte, Josep M. «Batlle i Martínez, Joan Baptista», dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1971), vol. III, p. 327.
- Ambrós, Francesca, *La col·lecció de gravats mallorquins de la Societat Arqueològica Lul·liana*, treball de fi de màster en Patrimoni cultural: investigació i gestió (Universitat de les Illes Balears, curs 2009-2010) <http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/memoriesUIB/archives/Ambros_P.dir/Ambros_Pol_Maria_Francisca.pdf> (10 de maig de 2018).
- «Antoni Gelabert i Casas», *Ex-libris: portaveu de l'Associació catalana d'exlibristes* 44 (2010).
- Armengual, Bonaventura, *Archilogium vitae, doctrinae et martyrii Raymundi Lulli* (Palma de Mallorca: s. n., 1643).
- Boss, Sarah Jane, «Ramon Llull's *Llibre de Santa Maria*: Theodicy, ontology and initiation», *SL* 51 (2011), pp. 25-51.
- Bover, Jaume, *Els Capó, impressors de Mallorca, segles XVII-XVIII: història i catàleg* (Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 2001).
- Bover, Joaquim M., *Imprentas de las Islas Baleares* (Palma: Pedro José Gelabert, 1862).
- Bover, Joaquim M., *Biblioteca de escritores baleares*, 2 vols. (Palma: Imprenta Gelabert, 1868).
- Cadena, Josep M., «Gelabert i Casas, Antoni», dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1975), vol. VIII, p. 38.
- Capdevila, Josep, *Els goigs d'Obaga*. <<http://www.rostoll.cat/obaga/Faristol/Goigs/Index.htm>> (16 de juliol de 2017).
- Castells i Martí, Joan, «Gravat i civilització», *Boletín interior informativo Barcelona: el Centro* 82 (1964), pp. 19-24.
- Catàleg bibliogràfic dels goigs editats per Torrell de Reus 1954-1966* (Barcelona: Altés, 1976).
- Centre de Documentació Ramon Llull – Universitat de Barcelona, *Qui és Ramon Llull?* <http://quiestlullus.narpan.net/1_intro.html> (15 de gener de 2016).
- Centre de Recerca i Documentació Musical, «Matheu i Mulet, Antoni», dins *Gran Enciclopèdia de Mallorca* ([Mallorca]: Promomallorca, 1989-2005), vol. X, p. 358.

- Cortès i Forteza, Santiago, «Els goigs de Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell», *Jornades d'Estudis Locals d'Inca* 7 (2006), pp. 93-104.
- Costurer, Jaume, *Disertaciones historicas del culto inmemorial del B. Raymundo Lullio Dr. iluminado y martir y de la inmunidad de censuras que goza su doctrina: con un apendiz de sv vida* (Mallorca: Miguel Capó, 1700).
- Cruz Hernández, M., «La fundación de Miramar y el sentido de la sabiduría “cristiana” de Ramon Llull», *SL* 22 (1978), pp. 1-7.
- Dameto, Juan, Vicente Mut i Gerónimo Alemany, *Historia general del Reino de Mallorca, escrita por los cronistas [...], Segunda edición*, III (Palma: Juan Guasp y Pascual, 1841).
- Doms, Francisco, *Sermon del Illuminado doctor; y gloriosissimo martyr el B. Raymundo Lullio predicado a 25 de Enero [...] en la fiesta de la Conversión de San Pablo [...]* (Mallorca: Pedro Frau Imp. de la S. Inq., 1688).
- Figuera, Pere Antoni, *Diccionari Mallorquí – Castellà, y el primer que se ha donat a llum* (Palma: Esteva Trias, 1840).
- Font i Solsona, Josep, «Joan Bta. Batlle i la seva llibreria “L'Arxiu”», *Revista de llibreria antiquària* 3/4 (1962), pp. 10-20.
- Forteza Oliver, Miquela, *La xilografia en Mallorca a través de sus colecciones: la imprenta Guasp (1576-1958)* (Palma: Olañeta, 2007).
- Forteza, Miquela i Miquela Sacarès «Las Xilografías antiguas del Bto. Ramon Lull: repertorio Iuliano de la Imprenta Guasp», *Gutenberg Jahrbuch* 90 (2015), pp. 142-161.
- García Pérez, J., «El cabildo catedralicio de Mallorca (1700-1750). Estudio de una élite de poder durante el siglo XVIII», *Tiempos modernos: Revista electrónica de Historia moderna* 8/29 (2014), 27 pp. <<http://www.tiemposmodernos.org/tm3/index.php/tm/article/viewFile/364/418>> (10 de maig de 2018).
- Imatges de Ramon Llull a la Biblioteca Lluís Alemany* (Palma: Consell de Mallorca, 2014). <http://www.conselldemallorca.net/media/38820/Ramon-Llull_def.pdf> (16 de juliol de 2017).
- Jover Avellà, G., J. L. Martínez González i M. Barriendos, «¿Una crisis agroclimática a finales del siglo XVII? El olivar durante el Mínimo de Meunder en la isla de Mallorca, 1645-1715», *Old and New Worlds: The Global Challenges of Rural History. International Conference* (Lisbon: ISCTE-IUL, 2016). <<http://www.divulgameteo.es/fotos/meteoroteca/Crisis-agroclim%C3%A1tica-Mallorca-XVII.pdf>> (16 de juliol de 2017).

- Le Myésier, Thomas, *Electorium parvum seu breviculum*, manuscrit St. Peter perg. 92 de la Badischen Landesbibliothek Karlsruhe. <<https://digital.blb-karlsruhe.de/blbhs/content/titleinfo/98159>> (16 de juliol de 2017).
- Llull, Ramon, *Ars Generalis [...] nunc denuo amendis correcta [...] per R. P. F. Franciscum Marçal* (Palmae: Haeredum Gabrielis Guasp, 1645).
- Llull, Ramon, *Libre de Sancta Maria. Hores de Sancta Maria. Libre de Benedicta tu in mulieribus*, ed. Salvador Galmés, ORL X (Palma, 1915).
- Llull, Ramon, *Llibre d'amic i amat*, ed. Albert Soler, ENC B 13 (Barcelona: Barcino, 1995).
- Llull, Ramon, *Darrer llibre sobre la conquesta de Terra Santa*, traducció de Pere Llabrés, Clàssics del Cristianisme 91 (Barcelona: Proa, 2002).
- Llull, Ramon, *Romanç d'Evast e Blaqueria*, ed. Albert Soler i Joan Santanach, NEORL VIII (Palma: Patronat Ramon Llull, 2009).
- Llull, Ramon, *Blaqueria*, edició facsímil, ed. Joan Santanach (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2016).
- Loburev, Vladimir, «Anatoli Kalàixnikov: mestre rus de l'ex-libris», *Ex-libris: portaveu de l'Associació catalana d'exlibristes* 16 (1997), pp. 19-22.
- Los protectores de la Causa Pia Lvlana de Mallorca [...]* ([Mallorca: Pedro Antonio Capó?, 1745]).
- Marimon Riutort, Antoni, «Llabrés i Martorell, Pere Joan», dins *Gran Enciclopèdia de Mallorca* (Inca: Promomallorca, 1991), vol. VII, pp. 292-293.
- Massot i Muntaner, Josep, «Galdàcano i Melià, Josep Maria», dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1974), vol. XI, p. 767.
- Massot i Muntaner, Josep, «Riber i Campins, Llorenç», dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1978), vol. XII, p. 573.
- Moyà, Llorenç, *Poesia escollida*, selecció i estudi preliminar de Miquel Àngel Vidal (Muro: EnSiola, poesia, 2016).
- Ortís, Pere, «Mossèn Joan Roig, servei a Catalunya amb poesia, goigs i altruisme», *Serra d'Or* 625 (2012), pp. 8-12.
- Parets, Joan i Santiago Cortés, «Els músics compositors en els goigs de les Illes Balears: catàleg», *II Jornades de cultura popular a les Illes Balears* (Menorca: Consell Insular de Menorca, 1995), pp. 89-136.
- Pelejà, Lúcia, «Entrevista a Joan Roig i Montserrat, rector d'Ulldemolins», *Lúcia Pelejà* [blog] (10 de setembre de 2011). <<https://lidiapeleja.wordpress.com/2011/09/10/entrevista-a-joan-roig-i-montserrat-rector-dulldemolins/>> (16 de juliol de 2017).

- «Pérez Moya, Antoni», dins *Associació musical mestres directors. Biografies*. <<http://www.ammd.cat/biografies/aperezmoya.htm>> (16 de juliol de 2017).
- Ponç Fullana, Andreu, «Mn. Miquel Suau, músic i compositor. Santanyí 1678 – Palma 1736», *I Jornades d'estudis locals de Santanyí: Santanyí: llengua, terres i gent* (Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics, 2015), pp. 171-196.
- Ramis, Rafael, «Sobre la denominación histórica de la Universidad de Mallorca: problemas institucionales e ideológicos en torno al lulismo», *Cuadernos del Instituto Antonio de Nebrija. Revista de Historia de las Universidades* 13/2 (2010), pp. 237-263.
- Ramis Barceló, Rafael, ressenya de Josep Amengual Batlle, *Ramon Llull, Sanctus Martyr mallorquí. La reivindicació de Benet XIV* (Palma: Llibres Ramon Llull – El quadern gris, 2014), dins *Anuario de Historia de la Iglesia* 24 (2015), pp. 530-532.
- Roig i Montserrat, Joan, *Els goigs dels poetes insulars de la Renaixença ençà* (Tarragona: Gogistes Tarragonins, 1994).
- Roig i Montserrat, Joan, *Els goigs lul·lians. Recull i comentaris*, Quaderns de Fraguerau 1 (Mallorca: Ganzell, 2016).
- Sacarès, Miquela, «“En un instant li venc certa il·lustració divina”. L'episodi de la il·luminació a la iconografia de Ramon Llull», *Locus Amoenus* 9 (2007-2008), pp. 101-125.
- Sacarès Taberner, Miquela, «“Dispositor sum sanitatis”, el sepulcre de Ramon Llull», *Locus Amoenus* 11 (2011-2012), pp. 55-77.
- Sacarès Taberner, Miquela, *Vivat ars lul·liana: Ramon Llull i la seva iconografia* (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2014). <<https://www.tdx.cat/handle/10803/284949>> (16 de juliol de 2016).
- Sacarès Taberner, Miquela, *Vivat ars lulliana: Ramon Llull i la seva iconografia* (Palma: J. J. de Olañeta, 2016).
- Salleras i Juan, Francesc, *Catàleg de la col·lecció de goigs «La Sibil·la»* (Ciutat de Mallorca: Taller Gràfic Eugeni, 1997).
- Santanach, Joan, «La música segons Ramon Llull», *Sonograma magazine. Entre lletres* 31 (juny 2016). <<http://sonograma.org/2016/06/la-musica-segons-ramon-llull/>> (16 de juliol de 2017).
- Soler, Albert i Francesc Tous, «Ramon Llull: viatge, missió i escriptura», dins *Viatjar a l'Edat Mitjana* (Barcelona: Institut Europeu de la Mediterrània – Vic: Museu Episcopal de Vic, 2015), pp. 83-93.

- Suau, Teodor, *Itinerari Lul·lià a la Seu de Mallorca* (Palma de Mallorca: Catedral de Mallorca, 2015). <http://ramonllull.uib.cat/digitalAssets/359/359195_ramon-llull-fullet-itinerari-seu-cat-low.pdf> (16 de juliol de 2017).
- Torres, Bartomeu, «Costa i Llobera i Ramon Llull», *BSAL* 35 (1977), pp. 269-332.
- Trias Mercant, Sebastià, «Els escrits de Llorenç Pérez: la Causa lul·liana i la Causa pia lul·liana», *SL* 45-46 (2005-2006), pp. 71-74.
- Trias Mercant, Sebastià, *Diccionari d'escriptors lul·listes* (Palma: Edicions UIB, 2008).
- Valero i Martí, Gaspar, «Els paisatges de Ramon Llull», *El Mirall* 162 (2005), pp. 32-38.
- Vela, Nora «Els goigs a través de recursos electrònics», *BiD: Textos universitaris de biblioteconomia i documentació* 23 (desembre 2009). <<http://dx.doi.org/10.1344/105.000001509>> (18 de novembre de 2016).
- Vela, Nora, «Ramon Llull davant de Jesús, infant petit», *Vademècum* [blog] (25 de desembre de 2015). <<https://mariatoldra.wordpress.com/2015/12/25/ramon-llull-davant-de-jesus-infant-petit/>> (16 de juliol de 2017).
- Vela, Nora, «Els goigs de Ramon Llull», *Vademècum* [blog]. <<https://mariatoldra.wordpress.com>> (10 de maig de 2018). [22 articles publicats entre el 8 de desembre de 2015 i el 29 de gener de 2017]
- Vidal Pons, Miquel Àngel, *Llorenç Moyà. Vida i literatura (Poesia i prosa)*, tesi doctoral [...] dirigida per Joan Mas i Vives (Palma: Universitat de les Illes Balears, 2012). <<http://hdl.handle.net/10803/84089>> (21 de gener de 2017).
- Vidal Pons, Miquel Àngel, «Els goigs de Llorenç Moyà», *Estudis de llengua i literatura catalanes* 66 (*Miscel·lània Albert Hauf* 5) (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013), pp. 208-239.